

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA SOCIOLOGIE, ANDRAGOGIKY A KULTURNÍ ANTROPOLOGIE

ČESKOBRASTRSKÁ CÍRKEV EVANGELICKÁ HELVÉTSKÉHO
VYZNÁNÍ V ZÁBŘEHU NA MORAVĚ A JEHO OKOLÍ

Bakalářská diplomová práce

Obor studia: Kulturní antropologie

Autor: Michaela Bezděková

Vedoucí práce: Mgr. Jakub Havlíček, Ph.D.

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma
„Českobratrská církev evangelická helvétského vyznání v Zábřehu na
Moravě a jeho okolí“ vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou
literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Jakubovi Havlíčkovi, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování bakalářské práce. Dále chci poděkovat mým participantům ze zábřežského sboru, bez kterých by tato práce ani nemohla vzniknout. Největší dík ovšem patří mé rodině a blízkým, kterým jsem vděčna za podporu a důvěru, kterou ve mě vložili během celého studia.

Anotace

Jméno a příjmení:	Michaela Bezděková
Katedra:	Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie
Obor studia:	Kulturní antropologie
Obor obhajoby práce:	Kulturní antropologie
Vedoucí práce:	Mgr. Jakub Havlíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2017

Název práce:	Českobratrská církev evangelická helvétského vyznání v Zábřehu na Moravě a jeho okolí
Anotace práce:	Bakalářská práce se zabývá sborem Českobratrské církve evangelické v Zábřehu, který se nachází na severní Moravě. Zkoumala jsem především průběh aktivit ve sboru. Bakalářská práce obsahuje další témata: vnímání víry, žitá praxe vs. pravidla daná autoritou a církevní autority.
Klíčová slova:	Českobratrská církev evangelická, vnímání víry, autority, aktivity, žitá praxe, terénní výzkum
Title of Thesis:	Evangelical Church of Czech brethren of helvetic confession in Zábřeh and surroundings
Annotation:	The bachelor thesis is based on the Evangelical Church in Zábřeh which is located in Northern Moravia. I especially examined the running of activities in corps. The bachelor thesis includes other topics: the preception

	of faith, the applied practise vs. the rules are given by authority and religious values.
Keywords:	Evangelical Church, the perception of faith, authorities, activities, applied practise, field research
Názvy příloh vázaných v práci:	Fotografie prostorů farního sboru Fotografie prostorů kazatelské stanice
Počet literatury a zdrojů:	48
Rozsah práce:	64 s. (93 743 znaků s mezerami)

Obsah

Úvod.....	8
1. Role náboženství ve společnosti	10
2. Sekularizace	13
2.1. Důvody sekularizace v ČR.....	15
2.1.1. Vliv komunismu na sekularizaci v České republice	15
3. Současný stav religiozity v ČR.....	17
3.1. Náboženské organizace	18
3.1.1. Nejvýznamnější náboženské organizace	20
4. Českobratrská evangelická církev	22
4.1. Církev – pojem	22
4.1.1. Protestantismus	23
4.2. Historie Českobratrské církve evangelické.....	23
4.2.1. Vznik církve	24
4.2.2. Církev v období fašismu	25
4.2.3. Osudy církve za totalitního režimu	26
4.2.4. Období po komunismu.....	27
4.3. Zřízení Českobratrské církve evangelické	27
4.4. Členové církve.....	28
4.4.1. Rozmístění věřících v ČR	29
4.5. Aktivity církve a její činnosti.....	30
5. Výzkumné téma	32
5.1. Historie sboru v Zábřehu	33
5.2. Cíl výzkumu	34
5.3. Výzkumné otázky	34
5.4. Design.....	35
5.5. Metody tvorby dat.....	35
5.6. Etické otázky.....	38
5.7. Vzorkování	38
5.8. Zúčastněné pozorování průběhu aktivit.....	40

5.8.1.	Bohoslužba v Zábřehu.....	41
5.8.2.	Bohoslužba v Svěbohově	42
5.8.3.	Církevní den.....	43
5.8.4.	Alfa kurzy.....	44
5.8.5.	Nedělní škola	45
5.8.6.	Shrnutí pozorování aktivit.....	46
5.9.	Další výzkumné otázky	47
5.9.1.	Jakým způsobem se participantů stali členy církve, co pro ně znamená víra a jak pociťují ovlivnění vírou v každodenním životě?	47
5.9.2.	Uvědomují si členové církve rozdíly mezi žitou praxí a pravidly dané autoritami?	50
5.9.3.	Jak autority ve sboru vnímají své poslání a jak se k němu dostaly?.....	51
5.9.4.	Jak je ve sboru vnímána ženská autorita?.....	52
5.9.5.	Shrnutí.....	53
	Závěr	55

Úvod

Českobratrská církev evangelická má v České republice dlouholetou tradici. Založena byla roku 1918, ale její historické kořeny sahají mnohem dále, jelikož vznikla spojením dvou protestantských církví - Evangelické církve augsburského vyznání a Evangelické církve helvétského vyznání. V současnosti je druhou největší církví na území České republiky.

Ve své práci jsem se rozhodla věnovat výzkumu této církve, tedy konkrétně farního sboru v Zábřehu a rovněž v nedaleké kazatelské stanici ve Svěbohově, která k tomuto sboru náleží. Zaměřila jsem se zejména na průběh aktivit, bohoslužeb a shromáždění církve. Dále na způsoby, jakými se členové do sboru přidali, tedy zda k němu patřili od narození či přistoupili v pozdějším věku. Také jsem se ve své práci věnovala otázce, co pro členy sboru znamená víra a jak je ovlivňuje v každodenním životě. Dalším tématem mé práce byl rozdíl mezi žitou praxí a pravidly danými autoritou – tedy zda konkrétně sami členové sboru přiznávají rozdíly mezi žitou praxí a pravidly dané autoritami. Poslední část výzkumu byla zaměřena na církevní autority – kazatele a faráře. V souvislosti s autoritami jsem získávala informace o tom, jak berou své poslání a jak se k němu dostali. V návaznosti na tuto problematiku se zabývám tématem vnímání autority – ženy řadovými členy sboru.

Má práce je rozdělena na část teoretickou praktickou. V teoretické části se zabývám obecným rámcem náboženství, čili definicemi základních pojmů a teoriemi. Tato část je také věnována celkové náboženské situaci v České republice. Dále se věnuji charakteristice Českobratrské církve evangelické. Popisuji její historii, zřízení i činnosti. V druhé části práce přistupuji k samotnému výzkumu, který byl realizován pomocí etnografického designu, který mi z důvodu povahy zkoumaných témat přišel nejadekvátnější. V této

části práce je popsána metodologie a také se zde nachází zhodnocení výsledků výzkumu. Pro lepší orientaci je práce dělena do kapitol a podkapitol.

Toto téma jsem si vybrala proto, jelikož mě vždy velice zajímala tematika náboženství a fungování církví. Postupem studia můj zájem ještě vzrostl a já se rozhodla věnovat tomuto tématu i ve své bakalářské práci.

Pro tuto konkrétní církev a konkrétní sbor jsem se rozhodla, protože jsem se narodila v místě, kde se sbor nachází, takže jsem o tomto tématu měla nějaké podvědomí a znala jsem poměry ve sboru. Vzhledem k tomu, že tento sbor je velmi aktivní a také velice početný, mi přišel jako vhodný předmět zájmu.

Ve své práci přistupuji ke zkoumání náboženství jako sociokulturního jevu.

1. Role náboženství ve společnosti

V antropologii je usilováno o studium náboženství jako sociokulturního jevu. Význam slova náboženství je nejednoznačný, protože může mít rozličné významy, neboť není samostatným předmětem zkoumání. Za náboženství označujeme ty jevy, které sami vnímáme jako náboženství. Pokud považujeme náboženství za sociální jev, jako i já ve své práci, vydáme se tímto směrem. (Paden, 2002, str. 19)

Náboženství je rovněž chápáno jako druh sociálního vztahu, neboť zde existují určité typy jednání spojené s určitým záměrem a právě tato jednání pak vytváří také zvláštní druh sociálních vztahů. (Havelka & kol., 2012, str. 14) V tomto smyslu se tedy badatelé pak zaměřují na studium sociálních vztahů, které identifikují jako náboženské.

Existuje mnoho rozličných interpretací odborníků, které vysvětlují vztah mezi náboženstvím a lidskou společností. Shodují se ovšem v tom, že náboženství je sociálním jevem. Například Émile Durkheim je toho názoru, že žádné náboženství v dějinách neexistovalo právě bez sjednoceného společenství věřících. Durkheim náboženství definuje následovně:

„ Náboženství je jednotný systém víry a praktik vztahujících se k posvátným věcem, tj. k věcem odtažitým a zakázaným; systém víry a praktik, které sjednocují všechny své přívržence v jediném morálním společenství nazývaném církev.“ (Durkheim, 2002, str. 55). Náboženství také hraje velkou roli při začleňování jedince do společnosti a rovněž při udržování sociální solidarity. (Lužný, 1999, str. 39) Dle Durkheimova názoru ovšem náboženské praktiky netvoří bohové, ale samo lidské společenství. Jelikož se ve své práci zabývám hlavně tradiční, institucionalizovanou, církevní religiozitou, vycházím při svém výzkumu právě z této Durkheimovi definice.

Oproti tomu Max Weber, Durkheimův současník, spojoval záležitosti týkající se náboženství s vírou v nadpřirozené síly. Weber také přistupuje

ke studiu náboženství jako sociokulturního jevu. (Václavík, 2010, str. 11) Pro Webera je přítomnost náboženství ve společnosti velice silná a neodděloval od sebe příliš sféru posvátného a světského. Vnímá náboženství z aspektu pozemskosti. (Weber, 1998, str. 35) Jak jsem již uvedla, vnímá náboženství jako sociokulturní fenomén a zastával názor, že náboženství nelze vyčleňovat z oblasti každodenního jednání. Poukazoval na racionální souvislosti mezi každodenností a náboženským chováním. (Weber, 1998, str. 37) Weber s Durkheimem se ovšem shodují v myšlence, že náboženství je rozsáhlého sociálního charakteru, neboť dle Webera se právě díky náboženství upevňují sociální vztahy a vytváří etika.

Třetí teorií, kterou chci ve vztahu k definici náboženství uvést je teorie Edwarda Burnetta Tylora, který se snažil vysvětlit vývoj náboženství. Víra je podle Tylora univerzální kulturní jev, který se vyskytuje ve všech lidských společnostech. Abychom pak náboženství pochopili, je třeba hledat racionální myšlení, které dalo vzniknout rituálům. Pokoušel se objevit přirozené a logické zdroje víry v nadpřirozené bytosti. Přírodní národy se snažily vysvětlit některé jevy (např. smrt, spánek tranz..) a to vedlo v přesvědčení, že nezávisle na fyzickém těle existuje duše. Díky tomuto přesvědčení vznikl animismus – dle Tylora první náboženství. Víra, že duše může žít mimo fyzické tělo, pak vedla k uctívání duchů zemřelých a ve víru v posmrtný život. Snaha komunikovat s duchy pak vyústila v první modlitby a formy uctívání. (Soukup, 2004, str. 31)

Jako další definuje náboženství Clifford Geertz. Podle Geertze lze náboženství definovat jako *„systém symbolů, které v lidech ustavují silné, pronikavé a dlouhotrvající nálady a motivace tím, že formulují pojmy obecného řádu bytí a obdařují tyto pojmy takovým nádechem skutečnosti, že se tyto nálady a motivace zdají jedinečně realistické.“* (Geertz, 2000, str. 107) Náboženské symboly podle Geertze vytvářejí soulad mezi určitým způsobem života a metafyzikou. Tím je myšleno, že náboženství napomáhá k souladu lidského chování

s kosmickým řádem na úrovni lidské zkušenosti. (Geertz, 2000, str. 106)

Dalším odborníkem, který poukazuje na vztah náboženství a sociálního chování, je britský antropolog Ninian Smart. Smart pojímá náboženství jako neurčitý jev, který se vyznačuje spoustou znaků, které ovlivňují osobní i společenský život věřícího. Toto ovlivnění pak působí na různé aspekty života věřícího. (Havelka & kol., 2012, str. 13) Jako poslední chci uvést teorii amerického sociologa Thomase F. O' Dea, který ve svých myšlenkách navazuje na již zmíněného Durkheima. *Náboženství představuje jednu ze základních forem institucionalizovaného lidského jednání, jehož hlavním cílem je spolupodílet se na udržení rovnováhy celkového systému.* (O'Dea, 1966, str. 6)

Uvedla jsem konkrétně tyto autory, jelikož jsem chtěla dát příklady definic náboženství, které vysvětlují náboženství shodně jako sociální jevy. Tyto definice jsou postaveny na stejném základu, přesto se od sebe lehce liší. Já osobně se přikláním k názoru Durkheima, protože si myslím, že podobu náboženství utváří samo společenství. Jako příklad bych uvedla vnitřní diverzity jednotlivých náboženských tradic. Řada církví a náboženských společností vycházejí ze stejného či podobného základu, ale jsou rozdílné po stránkách ortopraxe i doktríny.

2. Sekularizace

Na základě sčítání lidu můžeme tvrdit, že v České republice docházelo ke klesání počtu věřících. Dle statistik sčítání lidu činil v roce 1930 počet věřících 10 674 386 osob. Při dalším sčítání v roce 1950 byl pak tento počet 8 896 133. Po tomto sčítání bylo na čas sčítání náboženské příslušnosti přerušeno až do roku 1991, kdy se k náboženskému vyznání přiznalo 10 302 215 osob. Při následujícím sčítání roku 2001 pak počet klesl na 10 230 060 osob. (ČSÚ, 2014)

Dříve byl pojem vysvětlován jako snaha o odstranění moci církve, dnes je už spíše vykládán jako úpadek významu náboženství. (Václavík, 2010, str. 30) Sekularizace je vlastně jakési „zesvětštění“. Lidé se odklonili od náboženství, církevní majetky byly vyvlastněny, politická i sociální sféra se odpojila od církve a společnost prošla procesem emancipace. (Petrušek & kol., 1996, str. 977)

Ve 20. století se sociologie příliš nesoustředila na studium náboženství, protože v sociálních vědách byl zájem o problematiku náboženství pouze okrajový. Přitom právě náboženství můžeme považovat za důležitou složku v analýze společenských přeměn, které přinesl přechod od tradiční k moderní společnosti. (Vido, 2011, stránky 69-87)

Jako důkaz, že k tomuto procesu opravdu dochází, bývají často uváděny tyto důvody: pokles účasti na náboženských aktivitách a pokles deklarovaného příklonu k ortodoxním ideám. Také dochází k snížení významu a podpory náboženských organizací. (Václavík, 2010, str. 31)

Podle Bryana Wilsona má náboženství základ ve společenství, v trvalých a intenzivních vztazích stabilní skupiny. Lidé dříve vymezovali svůj původ odkazem na něco nadpřirozeného a každá část běžného života byla tímto nadpřirozenem ovlivňována. (Lužný, 1999, str. 62) Náboženství bylo způsobem legitimizace sociálního řádu, ale moderní společnost už bohy

nepotřebuje, protože funkce náboženství se již ztratily, instituce, které dříve náboženství ovládalo, se od církve odpojily a rovněž naše chování již není určováno náboženskými předpisy, ale povinnostmi a rolemi vyplývajícími z racionální struktury. Bryan Wilson rovněž označuje samotnou sekularizaci jako přechod od tradiční společnosti k moderní společnosti. (Václavík, 2010, str. 33)

Rovněž chci uvést příklad funkcí náboženství podle Thomase O'Dea. Dle jeho názoru plní náboženství těchto šest základních funkcí. (O'Dea, 1966, str. 2) První je poskytnutí širší perspektivy, poskytnutí pocitu bezpečí, poskytnutí podpory, sakralizuje náboženské normy a hodnoty společnosti, slouží k udržení identity, usnadňuje přechody lidí z jedné věkové skupiny do druhé a také nabízí transcendentní vztah.

V současnosti se ovšem opět mluví o návratu náboženství, tedy o tzv. desekularizaci. Velké křesťanské společnosti nevymizely, spíše se s postupem času začala měnit jejich funkce. Církev přijaly nastavení dnešní moderní společnosti a začaly šířit svůj vliv do více oblastí, například se uplatňují v politice nebo v oblasti sociálních služeb (Lužný & Nešpor, 2007, str. 163)

Společnost se sice již nepodílí na náboženském životě z tak velké části, jak tomu bylo dříve, ale stále chápe důležitost náboženství. Naše společnost si uvědomuje, že stojí na společném křesťanském základu a církev je pro ni vlastně takovým garantem morálních hodnot. (Lužný & Nešpor, 2007, str. 162)

Velký zájem je o církevní školství, které bývá považováno za perspektivnější a také předává kulturní odkaz. (Lužný & Nešpor, 2007, str. 162) V západních společnostech se očekává, že církev bude bránit hodnoty, bude se zabývat sociálními otázkami. Rovněž se od ní očekává, že se bude snažit o zlepšování vzdělávání a poskytovat služby, které nikdo jiný nenabízí. Na stranu druhou již není podporováno propojování náboženství a veřejného života. (Lužný & Nešpor, 2007, str. 167)

Dušan Lužný a Zdeněk Nešpor ve své knize Sociologie náboženství ve vztahu k desekularizaci uvádějí: „*Nejde pouze o návrat k náboženství, nýbrž o mobilizaci náboženského přesvědčení, jejímž prostřednictvím mají být dosahovány sociální, politické a ekonomické cíle.*“ (Lužný & Nešpor, 2007, str. 168) Také souhlasím s tímto tvrzením, počet věřících podle statistik sice klesá, ovšem je pravdou, že to neznamena, že by církve vymizely, stále mají silný vliv a jednoduše se jen přizpůsobují moderní společnosti.

2.1. Důvody sekularizace v ČR

Tvrdí se, že Česká republika je jednou z nejvíce sekularizovaných zemí Evropy. (Havlíček & Lužný, 2013, str. 199) Můžeme uvést několik příkladů, které by mohly vysvětlit původ sekularizace v České republice. Prvním důvodem je odchod (umírání) věřících obyvatel. Druhým důsledkem může pak být vliv učitelů, kteří byli na budoucí povolání připravováni před rokem 1989 v marxisticko - leninském duchu, který příliš nepodporoval náboženské cítění. A konečně třetím důvodem je bezpochyby sílící vliv konzumního života a jeho ideologie. (Tretera, 2002, str. 10)

První dva problémy jsou pravděpodobně způsobeny působením komunistického režimu v letech 1948 – 1989, kterému se budu věnovat v následující podkapitole. Češi se sice v období komunismu neprohlásili za ateistický národ, jak tomu bylo například v Albánii či Mongolsku, ale míra religiozity byla malá a ještě k tomu klesala v porovnání s jinými zeměmi o dost rychleji. Dokonce u nás byla menší míra religiozity než ve východních zemích i v samotném SSSR. (Nešpor, 2004, str. 23)

2.1.1. Vliv komunismu na sekularizaci v České republice

Komunistický režim se stavěl proti náboženství. (Horák, 2015, str. 161) Komunisté moc dobře věděli, kde je možno církev co nejcitlivěji zasáhnout.

Zaměření byli zejména na naši nejrozšířenější církev, a to církev katolickou. (Kaplan, 1993, str. 182) Nejdříve chtěli zajistit spolupráci církve s režimem, tu se ovšem zařídit nepodařilo. Rozhodli se ji tedy vyloučit z veřejného života – vzali jí možnost vlastnit a svobodně užívat média, školy, teologické vzdělávací instituce, zrušili veřejné organizace. (Vlk, 2010) Katolická církev byla vystavena perzekuci. Komunisté se pokusili církev rozvrátit a podnikali proti ní kruté a bezohledné zákroky. (Kaplan, 1993, str. 182)

Začalo také pronásledování věřících, a to i těch, kteří do politiky nijak nezasahovali, a většině katolických kněží byla zakázána činnost. Pronásledování začalo v roce 1950, kdy byly přepadeny mužské kláštery a 2 396 řeholníků bylo převezeno do centralizačních táborů. (Tretera, 2002, str. 49) Zde se konaly pokusy o převýchovu a následně byli řeholníci posláni do Pomocného technického praporu či do vězení. Tyto persekuce se nevyhnuly ani řeholním sestrám. Ještě ten samý rok bylo 12 095 řeholnic posláno do centralizačních táborů. Občas byly také dočasně internované ponechány v sociálních službách nebo putovaly do vězení. (Tretera, 2002, str. 49) Postaveni mimo funkci byli také biskupové, kteří byli základnou církve. (Vlk, 2010)

Komunistickému režimu byly trnem v oku ovšem i další církve. Výjimkou nebyla ani Českobratrská církev evangelická. Komunisté se pokusili zlikvidovat také církev řeckokatolickou a adventistům sedmého dne byla dokonce zakázána činnost. (Tretera, 2002, str. 50)

Po pádu totalitního režimu byla církev oslabena. Nicméně i přes zhoršené podmínky byla stále přítomna a měla vliv na občany. Dle názoru Karla Kaplana, ke kterému se také osobně přikláním, se sice omezila činnost církve, ovšem totalitní režim svou krutou politikou vytvářel zároveň i podmínky pro udržení jejího vlivu. (Kaplan, 1993, str. 184)

3. Současný stav religiozity v ČR

Komunistický režim poznamenal organizovaná náboženství – církve a náboženské společnosti někteří, vědci předpokládali, že v 90. letech se zájem o náboženství zase zvýší, k jistému oživení jistě došlo, jelikož při sčítání lidu v roce 1991 se z celkového počtu 10 302 215 obyvatel jen 39,9% osob prohlásilo za ateisty a pouze 16,2% populace na otázku neodpovědělo. K členství v církvi se v tomto roce přihlásilo 4 523 734 osob, tedy 43,9 % obyvatelstva. Nejvíce věřících se přihlásilo k Církvi římskokatolické – 4 021 385 osob, což bylo 39% z celkového počtu věřících. Druhou nejpočetnější církví pak byla s počtem 203 996 osob Českobratrská církev evangelická a za ní následovala Církev československá husitská s počtem 178 036 osob. Ovšem při dalším sčítání v roce 2001 zájem o náboženství opět radikálně poklesl. Pouze 32,1% obyvatel z absolutního počtu 10 436 560 se přihlásilo k víře a celých 59% procent se prohlásilo za ateisty. Jako i při přechozím sčítání byla nejpočetnější Církev římskokatolická s 2 740 780 členy a následovala ji Českobratrská církev evangelická s 117 212 členy. Na třetím místě se dle statistik opět umístila Církev československá husitská s 99 103 členy. (ČSÚ, 2014)

Těchto větších církví se ovšem také nejvíce dotkl klesající počet věřících. Ve srovnání počtu věřících při sčítání v roce 1991 a v roce 2011 klesl například v Církvi římskokatolické počet věřících z 39% na 26,8% a v Českobratrské církvi evangelické se snížil počet členů z 2% na 1,1%. Českobratrská evangelická církev tudíž přišla o 43% svých členů. Výrazný úbytek rovněž zaznamenala Slezská evangelická církev augsburského vyznání, která se dostala na úroveň 42% a dále Církev československá husitská, kde se snížil počet členů o celých 44%. (ČSÚ, 2014)

Jediné církve, kterých se pokles mezi lety 1991 a 2001 příliš nedotkl, jsou menší křesťanské církve nebo církve se sektářským typem zbožnosti, které v některých případech naopak nové členy i získaly. Příkladem takovéto církve

může být Náboženská společnost svědkové Jehovovi, u nichž se při sčítání lidu v roce 2001 počet členů zvýšil z 0,1% na 0,2%. (ČSÚ, 2014)

Ovšem na základě statistik ze sčítání lidu z roku 2011 počet věřících v naší republice nadále klesá. K vyznání se nevyjádřilo celých 44,7% procenta obyvatel a ze zbytku pouze 20,8% obyvatelstva přiznalo, že je věřících. Největší pokles i při tomto sčítání zaznamenala Římskokatolická církev, ke které v roce 2011 přihlásilo 10,4% obyvatel republiky, a opět i Českobratrská církev evangelická, kde se procento věřících zmenšilo až na 0,5%. (ČSÚ, 2014)

3.1. Náboženské organizace

V současné době je v České republice dohromady 32 státem uznaných, čili registrovaných církví a náboženských společností, které jsou vyjmenovány v následujícím přehledu i s údaji o počtu věřících, které jsem čerpala ze statistik posledního sčítání lidu v roce 2011. (ČSÚ, 2014):

Círky a náboženské společnosti (dle Zákona č. 308/1991 Sb). :

Názvy církví a náboženských společností	Počet osob hlásících se k církvi při posledním sčítání lidu v roce 2011
Apoštolská církev	112
Bratrská jednota baptistů	3 208
Církev adventistů sedmého dne	7 391
Církev bratrská	10 865
Církev československá husitská	39 229
Církev Ježíše Krista Svatých posledních dnů	923
Církev římskokatolická	1 082 463

Českoobratrská evangelická církev	51 858
Evangelická církev augsburského vyznání v České republice	6 632
Evangelická církev metodistická	1 949
Federace židovských obcí v České republice	1 129
Jednota bratrská	2 152
Křesťanské sbory	3 450
Luterská evangelická církev augsburského vyznání v České republice	2 589
Náboženská společnost českých unitářů	155
Náboženská společnost svědkové Jehovovi	13 069
Novoapoštolská církev	96
Pravoslavná církev v českých zemích	20 533
Slezská církev evangelická augsburského vyznání	8 158
Starokatolická církev v České republice	1 730

Registrované církve a náboženské společnosti (dle Zákona č. 3/2002

Sb.):

Názvy registrovaných církví a náboženských společností	Počet osob hlásících se k církvi při posledním sčítání lidu v roce 2011
Církev Křesťanská společenství	9 377
Obec křesťanů v České republice	883
Hnutí Hare Krišna	673

Česká hinduistická náboženská společnost	427
Ústředí muslimských obcí	1 437
Ruská pravoslavná církev	5 817
Buddhismus Diamantové cesty linie Karma Kagjü	3 484
Višva Nirmala Dharma	1 098
Církev živého Boha	371
Církev Nová naděje	430
Církev Slovo života	850

Z uvedených údajů vyplývá, že naší nejpočetnější církví je církev Římskokatolická. Druhou nejpočetnější je církev Českobratrská evangelická, tedy církev, které se věnují ve své práci. Za církví Českobratrskou evangelickou následuje Církev českobratrská husitská, dále Pravoslavná církev a pak Náboženská společnost svědkové Jehovovi. Těmto pěti nejvýznamnějším organizacím se budu věnovat v následující kapitole.

3.1.1. Nejvýznamnější náboženské organizace

V České republice převažuje křesťanské vyznání. To potvrzuje i fakt, že nejrozšířenější církví u nás je Římskokatolická církev, jež má zde na našem území nejdelší tradici. Počet členů této církve k roku 2011 činil 1 083 463, tedy celou polovinu všech věřících. (ČSÚ, 2014) Tato církev tvoří jeden organizovaný útvar a v jejím čele stojí papež – římský biskup.

Druhou nejpočetnější je pak protestantská Českobratrská církev evangelická, které se budu věnovat v samostatné kapitole, do ní dle statistik z roku 2011 spadá 51 858 osob. Po této církvi následuje církev Československá husitská. Tyto tři již zmíněné církve patří k dominantním již od roku 1921,

ovšem jejich pořadí se měnilo. (ČSÚ, 2014) Do roku 1950 byla absolutně nejpočetnější církev, dnes již třetí, Církev československá husitská. K roku 2011 však činil počet jejích členů 39 229 věřících, ale i přes to si zachovala své třetí místo. (ČSÚ, 2014)

Po těchto dvou nejpočetnějších církvích následuje Církev pravoslavná, ke které se k roku 2011 přihlásilo přes 20 533 křesťanů. (ČSÚ, 2014) Velký podíl z celkového počtu ovšem tvoří cizinci žijící u nás, což bude důsledkem přistěhovalectví ze zemí, jež patřily do Sovětského svazu. (Novotný, 2011, str. 52)

Čtvrtou organizací je Náboženská společnost svědkové Jehovovi, k níž se v roce 2011 přihlásilo 13 069 (ČSÚ, 2014) členů a která na našem území působí již od roku 1916. Hned za ní následuje s počtem 8 158 osob Slezská církev evangelická augsburského vyznání. (Novotný, 2011)

4. Českobratrská evangelická církev

V této části své práce bych se chtěla zabývat již konkrétně Českobratrskou církví evangelickou, která je předmětem výzkumu pro mou bakalářskou práci. Tradice této církve navazuje na tradice augsburského a helvétského vyznání. Českobratrská církev evangelická je naší největší protestantskou církví, jak dokazuje sčítání lidu z roku 2011. I přes výrazný úbytek od posledního sčítání lidu tvoří tuto církev stále 51 858 věřících. Členové českobratrské církve evangelické tedy tvoří 3,5% všech věřících v České republice. Pokud ovšem toto číslo porovnáme s celkovým počtem obyvatel naší republiky, tvoří pak již pouze půl procento. (ČSÚ, 2014)

4.1. Církev – pojem

Na začátku bych ráda vysvětlila samotný pojem církve. V naší republice je pojem církve definován dle § 3 písm. a) zákona č. 3/2002 Sb. *Pro účely tohoto zákona se rozumí: církví a náboženskou společností dobrovolné společenství osob s vlastní strukturou, orgány, vnitřními předpisy, náboženskými obřady a projevy víry, založené za účelem vyznávání určité náboženské víry, ať veřejně nebo soukromě, a zejména s tím spojeného shromažďování, bohoslužby, vyučování, duchovní služby a případně obecně prospěšné činnosti.* (ČR, 2002)

Stejně jak v případě problematiky definování pojmu náboženství, i při pokusu o definici církve se setkáváme s různými názory odborníků. Já se pro svou práci přikláním k pojetí církve podle Milтона J. Yingera. Ten vycházel ve své typologii z charakteristiky církve podle Ernesta Troelscheho, pro kterého církev představovala instituci, která se identifikuje se stávajícím společenským řádem a snaží se o udržení tohoto společenského řádu. Ovšem sám Yinger pokládal tuto charakteristiku za nedostatečnou, jelikož nebyla schopna popsat celé spektrum náboženských skupin. Z hlediska klasifikace církve pak přistoupil ke dvěma definicím, dle kterých charakterizoval církev.

Rozlišoval univerzální institucionalizovanou církev a univerzální rozptýlenou církev. První typ – univerzální institucionalizovaná církev je taková náboženská skupina, kde základní funkce a instituce společnosti a náboženské skupiny téměř splynuly. V tomto případě je pak těžké rozlišit, které hodnoty, normy nebo vzorce chování jsou náboženského původu a které nejsou. Univerzální rozptýlená církev je také spojena s univerzalistickými nároky a otevřeností vůči společnosti. Také její konformita je poměrně vysoká. Oproti prvnímu typu ale instituce univerzální rozptýlené církve nejsou identické s institucemi okolní společnosti. (Václavík, 2005, str. 37)

4.1.1. Protestantismus

Jelikož ve své práci věnuji protestantské církvi, vysvětlím krátce také pojem protestantismus. Protestantismus označuje způsob vyznání a prožívání náboženského života, který se vyvíjel v období reformace západní římskokatolické církve v 16. století. (Vojtíšek, 2004, str. 55) Je jedním ze základních směrů v křesťanství. Od katolicismu se tento směr oddělil v 16. století v průběhu reformace. Jeho název je odvozen od protestu reformačních stavů, ke kterému došlo proti císaři Karlu V. a katolíkům. (Čapka, 2017)

Protestantismus sdružuje velké množství církevních denominací – luteránské církve, kalvínské církve, adventisty, baptisty a mnoho dalších. Pro protestantismus je typické odmítání oddělovat laiky od kněží. Neuznávají kult bohorodičky a odsuzují mnišství a celibát. Jediným pramenem pro náboženskou víru je pro protestanty bible. (Čapka, 2017)

4.2. Historie Českobratrské církve evangelické

V této podkapitole se budu věnovat vzniku církve, která vznikla spojením dvou protestantských církví a událostem, které jsou se vznikem spojeny.

Stručně se dotknu také osudu církve v dobách fašismu, který ovlivnil zejména sbory v pohraničí.

V souvislosti s historií se zmíním o době totalitního režimu, který byl v negativním postavení vůči církvím. Českobratrská církev evangelická nebyla v tomto případě výjimkou.

4.2.1. Vznik církve

Českobratrská evangelická církev vznikla po vytvoření Československa v roce 1918 spojením několika sborů tolerovaných protestantských církví, kterými byly Evangelická církev augsburského vyznání a Evangelická církev helvétského vyznání. (Vojtíšek, 2004, str. 72) Tyto jediné dva sbory povolovat Toleranční patent Josefa II. z roku 1781. Původně bylo toto spojení naplánováno už na rok 1915, tedy v rok výročí poprav mistra Jana Husa, ovšem z důvodu válečných událostí k tomu nedošlo. (Filipi, 2008, str. 41) Církev navázala úzce na tradici české reformace, jak dokazoval i nový název Českobratrská církev evangelická. Na znamení spojení bratrské tradice s husitskou tradicí se symbolem církve stal kalich položený na bibli. (Otter & Veselý, 1992, str. 51) Církev přijala kromě základních věroučných vyznání také čtyři hlavní reformační konfese – Augsburskou konfesi z roku 1530, Bratrskou konfesi z roku 1535, Druhou helvétskou konfesi z roku 1566 a rovněž Českou konfesi z roku 1575. Přijetí těchto věroučných vyznání je také důkazem o hlubokém ekumenismu. (Otter & Veselý, 1992, str. 51) Sjednocením zmíněných dvou evangelických církví se zabývali evangeličtí faráři i laikové již od roku 1916. K významným osobnostem, kteří se podíleli na spojení obou církví, patřil například evangelický farář Čeněk Dušek. Na reformované straně měl hlavní slovo senior Josef Souček a na straně luterské farář Ferdinand Hrejsa. Dále za vznikem církve stáli také Josef Lukl Hromádka, který byl představitelem církve na Valašsku a laik Antonín Boháč. V roce 1917 se pak konala schůze zástupců církví, kde se rozhodlo o zřízení národní

evangelické církve, ke kterému došlo již v následujícím roce 1918. (Říčan, 1969, str. 11)

K nové církvi patřilo více než 150 000 občanů tehdejšího Československa a v prvních desetiletích svého působení byla posílena o tisíce bývalých katolíků v rámci přestupového hnutí. (Vojtíšek, 2004, str. 72) Na počátku 20. století se totiž začal projevovat vliv sekularizace, liberalizace a modernizace. V závislosti na těchto zmíněných vlivech se uskutečnilo tzv. hnutí Pryč od Říma. Začalo ubývat katolíků a byl posílen vliv protestantských církví. Římskokatolická církev se také začala snažit o reformu a modernizaci církve. Římskokatolickou církev opouštěli její členové zejména v roce 1918, tedy po vzniku Československé republiky a následovně v roce 1920 po neúspěšných reformách. Část bývalých členů Římskokatolické církve chtěla ovšem dál naplňovat svá náboženská cítění a chtěli ctít křesťanské hodnoty. Z těchto důvodů někteří vstoupili do Českobratrské církve evangelické. (Kružíková, 2005)

K Českobratrské církvi evangelické přistoupilo okolo 100 000 bývalých katolíků a ta se tak stala s počtem 250 000 členů, ve 120 sborech největší evangelickou církví v zemi. (Otter & Veselý, 1992, str. 52)

4.2.2. Církev v období fašismu

Do roku 1938 vzrostl počet členů až na 325 000 a sbory se rozrostly o dalších 80 sborů. Byly postaveny nové budovy pro církevní účely. V roce 1938 zaniklo Československo v jeho prvorepublikových hranicích, když byly odstoupeny Sudety. V březnu roku 1939 pak hitlerovské Německo okupovalo i zbytek tehdejšího Československa, na jehož území pak vznikl Protektorát Čechy a Morava a Slovenský stát. (Otter & Veselý, 1992, str. 71)

Faráři a členové sboru byli pronásledováni, vězněni a posíláni do koncentračních táborů. Mnoho z nich bylo popraveno. Představitelé církve byli zbaveni úřadu. Evangelická fakulta byla, stejně jako spousta dalších

vysokých škol, uzavřena.¹ Po skončení války v roce 1945 se pak i synod² Českobratrské církve evangelické zabýval poválečnými událostmi a snažil se zmírnit útrapy spojené s odsunem Němců z ČSR. Do vylidněných oblastí byli posíláni noví osadníci, s čímž byla spojena i potřeba zakládat nové sbory. Počet členů pak vzrostl téměř na 350 000 věřících v 270 sborech. (Otter & Veselý, 1992, str. 72)

4.2.3. Osudy církve za totalitního režimu

Nástup komunismu přinesl i do této církve nátlak. V době totalitního režimu bylo také členy církve založeno teologicky motivované hnutí Nová orientace. Členy tohoto hnutí byli mladí duchovní a také teologičtí studenti. Hnutí mělo za cíl reprezentovat opoziční i politické ambice prosté tendence. Totalitní režim postihoval členy tohoto hnutí odnímáním státního souhlasu s výkonem duchovenské činnosti či soudními postihy. (Hoblík, 2008, str. 44)

Hnutí Nová orientace se týkaly rovněž perzekuce, stejné jako v případě ostatních církví. V této kapitole bych chtěla ovšem zmínit, že dvě významné osoby této doby – Milada Horáková, popravená komunisty a také Jan Palach, student, který se na protest upálil v Praze na Václavském náměstí, byli rovněž členy církve. (Hoblík, 2008, str. 44)

Členové evangelické církve byli také prvními signatáři Charty 77, která bojovala za občanské svobody a práva. (Otter & Veselý, 1992, str. 85) Státní bezpečnost pokládala za nejaktivnější členy Charty 77 Ladislava Hejdánka, Miloše Rejchrtu, Jana Šimsu, Boženu Komárkovou, Petra Brodského, Jakuba Trojana, Tomáše Bíska, Milana Balabána a Jana Dusa. (Dinuš, 2004, str. 15)

¹ Více informací k Evangelické fakultě na str. 30

² Více informací ke struktuře církve na str. 27

4.2.4. Období po komunismu

Po pádu komunismu v roce 1989 se situace začala zlepšovat. Ovšem církve již neměla svou původní sílu. Došlo ke snížení počtu členů a také k poklesu účasti na církevních aktivitách. (Hoblík, 2008, str. 45) Na druhou stranu se církve začala věnovat novým činnostem, například práci v médiích, vězeních, nemocnicích atd. Znovu se vrátilo i církevní školství a byla otevřena nová budova Evangelické teologické fakulty. (Hoblík, 2008, str. 45)

4.3. Zřízení Českobratrské církve evangelické

Českobratrská církev evangelická je již od počátku budována v presbyterně synodním zřízení v trojstupňové skladbě. Dle evangelického nezávislého portálu Evangnet, který vždy aktualizuje informace na závěr každého roku, tvořilo k 31. prosinci 2016 církve 251 sborů. (ČCE, 2016) V čele farních sborů presbyterové, čili starší. Členem starších je také duchovní, v případě této církve je to farář či kazatel a také kurátor. (Filipi, 2008, str. 42) Farář je v případě evangelických církví duchovní, který je pověřen správou farnosti, tedy sboru. Farář dodržuje řád a předpisy sboru a má rovněž nároky na užívání služebního bytu či automobilu. (Filipi, 2008, str. 60) Kazatelem je duchovní, který káže slovo Boží, jež je středobodem bohoslužeb. Na Božím slovu je postaven střed bohoslužeb a také je na něm budován církevní život. Označení kazatel se ovšem distancuje od označení „kněz“, které přespříliš připomíná pojetí duchovního jako prostředníka mezi Bohem a lidmi. Toto pojetí je ovšem v evangelických církvích odmítané. (Filipi, 2008, str. 78) Kurátor označuje v evangelických církvích funkci voleného předsedy staršovstva, tedy presbyterstva. Kurátor je spolu s duchovním představitelem sboru. (Filipi, 2008, str. 90)

Členové sboru rozhodují hromadně o otázkách, týkajících se sboru a volí si své faráře. Tyto sbory se pak sdružují v senioráty, které mají v čele seniory.

(Filipi, 2008, str. 42) Seniorát spojuje členy v určitém obvodu ke společné církevní činnosti a správě. Církev má celkem 14 seniorátů. (ČCE, 2016) Senior, doslova starší, je nositelem vyššího církevního správního úřadu. Stojí v čele seniorátu, tudíž je představitelem vyšší územní jednotky. (Filipi, 2008, str. 122)

Tito seniorové řídí senioráty se seniorátním výborem. Členy tohoto výboru pak volí zástupci jednotlivých sborů. (Filipi, 2008, str. 42) V současné době jsou sbory sdruženy do čtrnácti seniorátů a v čele seniorátu stojí Daniel Ženatý. (ČCE, 2017)

Nejvyšším správním orgánem církve je synodní rada, sestávající z tří duchovních a tří laiků, která je volena shromážděním volených zástupců seniorátu – synodem. Synod řeší závažné otázky, týkající se vyznání, učení a praxe církve. (Filipi, 2008, str. 42)

Starší sborů i ostatní představitelé církve jsou, tedy kromě farářů, voleni na 6 let. V této církvi se nedělají rozdíly mezi ženami a muži, obě skupiny mají stejná práva, to znamená, že i ženy se mohou aktivně podílet na řízení církve a mohou se stát farářkami či kazatelkami. (Otter & Veselý, 1992, str. 57)

4.4. Členové církve

Mezi členy církve patří zejména děti evangelických rodičů, ovšem farní sbory jsou otevřeny všem, církev se cítí být zodpovědná nejen za své členy, ale také za společnost. (Otter & Veselý, 1992, str. 58)

Církev usiluje o upřímné bratrské a sesterské společenství a také o to, aby její členové vedli křesťanský život v souladu s řádem a zásadami sborového života. Lpí na pěstování bratrského obcenství a lásky a také na vydávání věrohodného křesťanského svědectví svému okolí. (Otter & Veselý, 1992, str. 58)

Dle statistik podle sčítání lidu převažují v církvi ženy nad muži, protože ženy tvoří asi 57 % členů. Členění podle věku nám také ukazuje

na problematiku stárnutí členů, která se nevyhnula ani této církvi, protože největší podíl, celých 28 % věřících, tvoří osoby ve věku 70 a více. Za nimi logicky následují osoby ve věku 60 - 69 let s 19,5% a věřící 50 - 59 let s 12,7%. Osoby ve věku 60 let a starší tvoří 47,6 % z celkového počtu věřících, tedy téměř polovinu. Osoby ve věkové kategorii 30 – 39 let tvoří 10,7 %, což je podle mého názoru celkem vyrovnaný počet k věkové kategorii 40 – 49 let, kterých je v církvi 9,8 procent. Nejméně zastoupenou věkovou kategorií je skupina mladých lidí ve věku 15 – 19 let, která je zastoupena pouhými 3 %. Silnější je pak kategorie 20 – 29 let se svými 7,5 % a kategorie 0 – 14 s podílem 8,6 %. (ČSÚ, 2014)

Zajímavým mi připadá, že v církvi mají výrazné zastoupení členové s vyšším vzděláním, výraznější než v ostatních církvích. Počet vysokoškolsky vzdělaných členů převyšuje celorepublikový průměr. Dle statistik Sčítání lidu celých 56% procent věřících této církve má úplné střední a vysokoškolské vzdělání. V rámci celé populace je tato pak hodnota 44%. Pro příklad dle statistik sčítání lidu k roku 2011 je celorepubliková hodnota vysokoškolského vzdělání 12,5%. Z Českobratrské církve evangelické pak téměř 22% osob přiznalo vysokoškolské vzdělání. (ČSÚ, 2014)

4.4.1. Rozmístění věřících v ČR

Nejvíce osob hlásících se k Českobratrské církvi evangelické žije v kraji Zlínském, Jihomoravském a v hlavním městě Praha. Statistiky pak udávají, že v Praze žijí více než dvě pětiny věřících. (ČSÚ, 2014)

Z hlediska okresů se největší počet osob hlásících se k Českobratrské církvi evangelické nachází v okrese Vsetín. Zde se k této církvi přihlásilo 3,8% z celkového počtu obyvatel kraje. Za okresem Vsetín následuje okres Žďár nad Sázavou, kde se k zmíněné církvi hlásí 2% obyvatelstva. V dalších čtyřech okresech, kterými jsou Chrudim, Svitavy, Nymburk a Blansko se hodnota počtu členů církve pohybuje mezi 1,0 – 1,4%. (ČSÚ, 2014)

4.5. Aktivity církve a její činnosti

Českokobratrská církev evangelická klade velký důraz na výchovnou činnost svých členů, čímž je myšlena například výuka náboženství, bohoslužby pro děti, předkonfirmační a konfirmační příprava. (Otter & Veselý, 1992, str. 42) Konfirmací se rozumí bohoslužebný akt, kdy jsou dospívající uváděni do plného společenství s církví. Dospívající musí potvrdit křest, který mu byl udělen jako nemluvněti. (Filipi, 2008, str. 83) Krom těchto výchovných aktivit pořádá církev pro mládež i různé zájmové kroužky a další aktivity.

Praktickým jádrem ve sborovém životě jsou bohoslužby, které se nesou převážně v reformovaném duchu s důrazem na kázání a typický je pro ně kolektivní zpěv duchovních písní. V této církvi existují dvě evangelické svátosti, a těmi jsou křest a vysluhování večeře páně. Četnost těchto dvou aktivit je pak nepravidelná, někde je vysluhováno pouze o svátcích, někde i každou neděli. Další aktivity jsou pak organizovány spíše podle věkových skupin. Příkladem mohou být nedělní školy pro děti nebo například biblické hodiny, které jsou navštěvovány spíše dospělými osobami. Samotná nedělní škola je vlastně alternativou k bohoslužbám, doslova se dá říct, že jde o formu bohoslužby pro děti. (Hoblík, 2008, str. 45)

Důležitá je i pastore a také pečování o staré a nemohoucí členy. V městských sborech také existují pracovní a vzdělávací kroužky s různým zaměřením. (Otter & Veselý, 1992, str. 58) Církev má zvláštní zájem na vzdělávání svých členů, obzvláště presbyterů a duchovních, její duchovní jsou v současnosti vzděláváni hlavně na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy. Fakulta byla zřízena již v roce 1919, tehdy ovšem ještě nepatřila ke Karlově Univerzitě a nesla název Husova Československá fakulta. Za dob komunismu byla nucena rozdělit se na Husovu československou bohosloveckou fakultu a Komenského evangelickou fakultu bohosloveckou. Ke Karlově univerzitě se připojila jako Evangelická fakulta v roce 1990,

přičemž Husova fakulta byla přijata jako Husitská teologická fakulta. Fakulta není církevní školou, nabízí doktorské, magisterské a bakalářské studium. (Filipi, 2008, str. 56)

Pro vzdělávání členů slouží církvi i vlastní rekreační střediska, například v Chotěboři a na dalších místech. Zde se mohou členové církve rekreovat a pořádají se zde i různé církevní konference. (Otter & Veselý, 1992, str. 59)

Církev se věnuje také vydavatelským činnostem a církevním tiskům. Má vlastní církevní nakladatelství a knihkupectví s názvem KALICH³. Nakladatelství KALICH se snaží pravidelně publikovat náboženské knihy, pomůcky, občasné beletrie a hlavně Evangelický kalendář a knížku pro každodenní rodinné pobožnosti s názvem Na každý den. Pravidelně každý měsíc vydává svůj časopis Český bratr⁴, kde jsou uveřejněny také informace ze synodní rady, a měsíčník Bratrstvo, který je určený mládeži. Občas vychází Protestant, který vydávají mladí kazatelé. Také vychází evangelický týdeník Kostnické jiskry. (Otter & Veselý, 1992, str. 58) Věnuje se i vydávání akademických periodik – Teologická reflexe a Communio viatorum. (Hoblík, 2008, str. 45)

³ Odkaz na webovou stránku nakladatelství: <http://www.ekalich.cz/>

⁴ Odkaz na webovou stránku časopisu: <http://www.ceskybratr.cz/>

5. Výzkumné téma

Pro svůj výzkum jsem si zvolila sbor Českobratrské církve evangelické helvétského vyznání. Zaměřila jsem se na členy sboru města Zábřeh a výzkum jsem dělala rovněž i v kazatelské stanici ve Svébohově, která k tomuto sboru náleží.

Ve svém výzkumu jsem se zaměřila na průběh bohoslužeb, aktivit a shromáždění této církve, na to, jak jejich členové vnímají svou víru a ovlivnění touto vírou ve svém běžném životě. Dále bych chtěla ve svém výzkumu zjistit, jaké faktory je k členství v církvi přivedly, zda k ní byli vedeni již v dětství či zda konvertovali v pozdějším věku a proč. Rovněž mě zajímalo, zda si uvědomují nějaké rozdíly mezi normativní a žitou praxí. V další části svého výzkumu jsem se zaměřila na církevní autority – kazatele a faráře. Získala jsem informace o tom, jak berou své poslání kazatele či faráře, co je vedlo k tomu stát se kazatelem. V souvislosti s autoritami jsem se věnovala i problematice genderu, jelikož v této církvi je zvykem, že kazatelem i farářem se mohou stát i ženy. V této souvislosti jsem se také zabývala například otázkou, zda se někdy setkali s nějakou negativní reakcí v souvislosti se svou církevní činností. Tématem v mém výzkumu bylo rovněž vnímání ženské autority členy sboru – tedy zda vidí rozdíl v mužské či ženské autoritě.

Jak jsem již zmínila, výzkum jsem prováděla ve sboru v Zábřehu a v nedalekém Svébohově, kde je kazatelská stanice. Sbor je velmi početný. Tento sbor jsem si zvolila proto, jelikož jsem věděla, že je zde realizováno mnoho církevních aktivit, jejichž průběh lze zkoumat. Rovněž jsem byla informována o tom, že má sbor mnoho členů, takže jsem věděla, že zde bude dostatek participantů.

Tento sbor, založený roku 1945, patří pod Moravskoslezský seniorát a má v současné době 309 členů. Krom svébohovské stanice k ní náleží ještě kazatelská stanice v Sudkově. (Stejskal, 2016)

Uvedené téma jsem si zvolila, protože mě velmi zajímá problematika náboženství, a touto problematikou jsem se chtěla zabývat i ve své bakalářské práci. Při výběru tématu mě pak zaujala právě nejvíce Českobratrská církev evangelická. Také jsem již měla povědomí o fungování církve na Zábřežsku, jelikož z této oblasti pocházím, a tušila jsem, že tento výzkum bude realizovatelný.

5.1. Historie sboru v Zábřehu

O rozmachu husitství na Zábřežsku neexistují žádné zprávy, ovšem v 16. století byl Zábřeh spíše kališnický. V té jisté době zde také bylo sídlo sboru Jednoty bratrské, jejímž členem byl také známý básník Jiří Střejc, který se v Zábřehu narodil. V následujícím, 17. století bylo reformační úsilí přetrženo, ale zájem věřících zdaleka neopadl. V dnešní kazatelské stanici ve Svébohově se objevili lidé, kteří toužili po svobodném přístupu k biblí. V 19. století zde pak založili vlastní sbor s kaplí. V tomto sboru začal ve 20. století působit Rudolf Šedý, který měl vliv i na široké okolí Svébohova. Svébohovský sbor se pak roku 1953 stal součástí sboru Zábřeha.

V Zábřehu se evangelíci začali shromažďovat po 1. světové válce a roku 1923 zde byla zřízena kazatelská stanice. Původně Zábřeh patřil pod Olomoucký sbor, ovšem v roce 1928 se původní kazatelská stanice stala filiálním sborem. Ve sboru se setkávaly dva proudy křesťanů. První proud patřil k přestupovému hnutí, a šlo tedy o bývalé katolíky. Druhým byli potomci emigrantů z polského Zelova, kteří se v roce 1923 usadili v Zábřehu. Krom těchto hlavních proudů se o formování sboru zasloužili i jednotlivci,

kteří se přistěhovali z jiných evangelických sborů. V roce 1934 byla založena další kazatelská stanice v Sudkově, čímž vyvrcholilo přestupové hnutí.

Po válce v roce 1945 se Zábřeh stal samostatným sborem. (Tengler, 2005)

Od roku 1961 do roku 1973 zde působil farář Jan Trusina z Třebové, jehož působení zanechalo ve sboru nesmazatelnou stopu. Ovlivnění Janem Trusinou je ve sboru patrné dodnes. (Ondra, 2002, str. 362)

5.2. Cíl výzkumu

Ve svém výzkumu jsem získávala data o průběhu bohoslužeb a shromáždění Českobratrské církve evangelické helvétského vyznání ve Svébohově a Zábřehu. Dále bylo mým cílem charakterizovat, jak členové sboru vnímají svou víru a zda pocítili nějaké významné ovlivnění každodenního života způsobené vírou. Mým dalším cílem bylo získat informace o tom, zda členové pocíťují významné rozdíly mezi žitou praxí a pravidly dané autoritami. Také mě zajímalo, zda členové těch sborů přistoupili v dospělosti či byli k víře vedeni už od dětství. Pokud se stali členy až v dospělosti, zajímala mě motivace členství ve sboru a jak moc tato změna ovlivnila jejich život.

Dále jsem se zabývala autoritami církve. Zjišťovala jsem, jak vnímají své poslání a co je motivovalo stát se autoritou. V souvislosti s tímto tématem jsem se také zabývala problematikou genderu, jelikož v této církvi mohou být autoritami i ženy. Zajímalo mě, zda řadoví členové dělají nějaké rozdíly ve vnímání ženské a mužské autority.

5.3. Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak probíhají aktivity náboženské pospolitosti – farnosti v Zábřehu a kazatelské stanice ve Svébohově?

- Další výzkumné otázky:
- Jakým způsobem se věřící stali členy církve, co pro ně znamená víra a jak pocítují ovlivnění vírou v životě?
- Uvědomují si členové církve rozdíly mezi žitou praxí a pravidly dané autoritami?
- Jak autority ve sboru vnímají své poslání a jak se k němu dostaly?
- Jak je ve sboru vnímána ženská autorita?

5.4. Design

Výzkum jsem prováděla v roce 2016, a to od půlky srpna do konce září. V souhrnu trval šest týdnů. Dva rozhovory k výzkumnému tématu jsem ovšem realizovala již v březnu 2016 v rámci přípravy. Výzkum jsem realizovala pomocí etnografického designu. Tento design jsem zvolila proto, že jsem se pohybovala v terénu a sbírala data o tom, jak sami lidé vnímají již popsané situace. Neměla jsem určitou konkrétní hypotézu, ovšem vstupovala jsem do terénu s jistými předpoklady, na jejichž základě jsem vytvářela rozhovory a zaměřovala se na určité situace. Účastnila jsem se bohoslužeb a dalších akcí sborů a také jsem dělala rozhovory, individuální i dva skupinové s členy sborů.

5.5. Metody tvorby dat

Pro získávání informací jsem použila jako hlavní metodu zúčastněné pozorování. Zvolila jsem si tuto metodu, jelikož jsem se chtěla, jak jsem se již zmínila účastnit, bohoslužeb a dalších aktivit. Tato metoda je považována za klíčovou techniku antropologických výzkumů, kdy je výzkumník osobně přítomen průběhu sociálních a kulturních jevů. (Soukup, 2014, str. 93) V mém případě zúčastněné pozorování spočívá v aktivní účasti při shromážděních členů zábřežského

sboru Českobratrské církve evangelické. Participantů samozřejmě o mé přítomnosti věděli a rovněž jim bylo známo, že zde dělám průzkum pro svou bakalářskou práci. V rámci tohoto zúčastněného pozorování jsem absolvovala několik bohoslužeb, alfa kurz a další sborové aktivity. Informace získané v průběhu zúčastněného pozorování jsem si zapisovala do terénního deníku.

Jako další metodu sběru informací jsem si zvolila metodu polostrukturovaného rozhovoru, kterou jsem vzhledem k zvolenému tématu považovala za nejadekvátnější. Při této metodě si zvolíme témata, která jsou potřebná pro náš výzkum, a sestavíme si osnovu, na jejímž základě vytvoříme otázky, které klademe participantům. Ti poté na tyto otázky odpovídají, poskytují nám potřebné informace a díky tomu, že mají možnost se volně rozprávět o tématu, může být výzkumník naveden na další různé podstatné problémy a témata, která by ho za normální situace třeba nenapadla. (Kaufmann, 2010, str. 52)

Ve dvou případech byli u rozhovoru přítomni dva participantů zároveň. Stalo se tak proto, že někteří participantů nechtěli dělat rozhovor o samotě, jelikož interview ještě nikdy nezažili a necítili by se příjemně. Z tohoto důvodu jsem vyšla participantům vstříc a realizovala rozhovor s dvěma participanty současně.

Pro rozhovory jsem použila osnovu o několika okruzích. Prvním tématem byl životní příběh, chtěla jsem, aby mi participant na začátku řekl něco o sobě a svém životě, a tím si vybudovat nějaký obecný obrázek o participantovi. Také jsem chtěla, aby mi přiblížil průběh svého běžného života, takže jsem mu pokládala také otázky týkající se například běžného dne či práce.

Dalším okruhem pak bylo jeho členství v církvi jako takové, tím myslím otázky týkající se vstupu do církve. Zajímalo mě, zda byl participant v církvi již od narození a byl veden rodiči nebo někým jiným z rodiny či přistoupil

z vlastní vůle později. Pokud participant přistoupil později, téma jsem rozvedla dále.

Třetí okruh zabíral otázky týkající se participantovy rodiny. Zjišťovala jsem, zda jsou i ostatní členové jeho rodiny věřící a jestli jsou rovněž členy Českobratrské církve evangelické či náleží do jiné církve. Také jsem jim pokládala otázku, zda vedou k náboženství i své potomky či nikoliv. V následujícím okruhu jsem pokládala otázky, které mi dávaly informace o tom, jak participant víru prožívá, co pro něj znamená a jak pocítuje ovlivnění vírou ve svém životě.

V dalších okruzích mě zajímalo, jak prožívají církevní svátky a zda si uvědomují nějaké rozdíly mezi normativní a žitou praxí. V posledním okruhu jsem se zabývala problémem genderu, zda participanti vidí nějaké problémy v ženských autoritách. Při rozhovoru s autoritami jsem pak měla nachystané otázky týkající se jejich poslání a motivace pro vykonávání tohoto povolání.

Snažila jsem se, aby rozhovory probíhaly v souladu s osnovou, aby byla pokryta všechna témata, která mě ve výzkumu zajímala. Po celou dobu jsem se snažila udržovat s participanty oční kontakt a dávala jsem najevo, že mě jejich vyprávění zajímá, a snažila jsem se mluvit pomalu a klidně. Myslím, že participanti neměli problém se mnou komunikovat, jelikož znají mou rodinu, která z této vesnice pochází, takže mě brali vřele a měli jsme i mimo tyto cílené rozhovory témata k hovorům. Také je velmi potěšil můj zájem o jejich komunitu. Myslím si, že tyto neformální a přátelské rozhovory byly velmi důležité, jelikož se mi díky nim podařilo navázat osobní vztah s participanty, kteří pak neměli problém se mnou vést i formální rozhovory. Během rozhovorů jsem si dávala pozor, abych kladla otázky srozumitelně a nepoužívala příliš odborné výrazy, aby si participant připadal uvolněně a méně formálně.

Rozhovory jsem nahrávala na diktafon. Všichni z mých participantů s nahráváním na diktafon souhlasili, ovšem každého z nich jsem požádala, aby v úvodu rozhovoru vyjádřil souhlas s nahráváním.

5.6. Etické otázky

Výzkum jsem před participanty pravdivě prezentovala jako bakalářskou práci. Všechny své participanty jsem pro svůj výzkum anonymizovala i přes to, že většina tvrdila, že jejich anonymizování není potřeba. Nikde nebudu ve své práci uvádět celá jména, pouze zkratky křestního jména, a nebudu uveřejňovat jejich adresu. Konkrétně budu participanty ve své práci uvádět například tímto způsobem: „Paní J. (50). Číslo v závorce bude uvádět participantův věk.

Před každým rozhovorem jsem participantům vysvětlila, jakým tématem se ve své bakalářské práci zabývám. Také jsem je ujistila, že rozhovor bude anonymní, a požádala je o souhlas s nahráváním. Rovněž jsem se jich zeptala, zda mohu použít informace, získané těchto rozhovorů, do své práce.

Participantů budou mít samozřejmě také možnost do výsledku mé práce později nahlédnout, již v průběhu výzkumu zde byl z jejich strany zájem, kdy bude možné si práci přečíst.

5.7. Vzorkování

V této kapitole se chci věnovat stručné charakteristice svých participantů, od kterých sem sbírala data pro svůj výzkum. Na začátek charakterizuji stručně participanty, se kterými jsem realizovala rozhovory. Vedla jsem rozhovory celkem s deseti členy. Pro své rozhovory jsem získala osm žen a dva muže.

Mojí první participantkou byla paní V.(71) ze Svěbohova. Celá její rodina, včetně manžela a dětí jsou členy Českobratrské církve evangelické. Paní V. mi

byla doporučena jednou obyvatelkou Svébohova. Poté jsem jela paní navštívit a domluvit si rozhovor. Paní byla velmi ochotná a uvedla mě do komunity církve. Také mi dala doporučení na další participanty.

Druhou participantkou je slečna E. (40). Je dcerou paní V., která mi ji doporučila k rozhovoru. Žije rovněž ve Svébohově. Slečna E. (40) zastupuje v této církvi autoritu, protože je kazatelkou.

Mým třetím participantem ten byl pan V. (40) let ze Zábřeha. Je knězem pro zdejší sbor již 14 let. Rodiče sice byli členy církve, ovšem nebyli ve sboru nijak aktivní a pan V. sám byl v dětství nevěřící. Uvěřil až v mladém věku a rozhodl se, že se stane autoritou.

Další participantkou byla paní J. (65), která pochází z farářské rodiny a je také silně věřící. Manžel i děti jsou rovněž členy sboru. Pátou participantkou je manželka pana faráře H. (34), která rovněž pochází z věřící rodiny.

Šestým participantem je pan J. (82) let, bývalý farář sboru a také bývalý senior. Pan J. patří do věřící rodiny a k víře ho vedl hlavně jeho dědeček. Byl dvakrát ženatý, obě manželky patří do sboru, stejně tak jako jeho děti, které již ovšem nejsou ve sboru příliš aktivní.

Zmíněný rozhovor, kdy byli přítomni dva participanti, jsem vedla se sestrami V. (69) a K. (68). Rovněž pocházejí z věřící rodiny. Další rozhovor s dvěma participanty zároveň jsem realizovala s paní A. (66) a paní L. (70). Paní A. (66) přistoupila do evangelické církve, jelikož její rodina nebyla spokojena s podmínkami, jaké panovaly v církvi katolické, kdo které paní A. dříve patřila. Do této církve ovšem přistoupila již v dětství. Paní L. (70) patřila v dětství stejně jako paní A. ke katolické církvi, ve které nebyla spokojena, a přestoupila tedy do Církve československé husitské. Zde se ovšem necítila příjemně, zejména kvůli vlivu zdejšího faráře, a tak se rozhodla s manželem přestoupit do Českobratrské církve evangelické.

Všichni participanti byli velmi ochotní a odpověděli na každou položenou otázku. Pouze genderově nebyli příliš vyrovnaní, pokoušela jsem se udělat rozhovor s více muži, ovšem většina rozhovor odmítla. Tato nevyrovnanost je způsobena i tím, že je ve sboru větší počet mužů než žen.

Při pozorování aktivit se počet participantů lišil podle toho, o jakou událost se jednalo. Z věkového hlediska byli ve svébohovském sboru hlavně lidé důchodového věku, genderově byl počet celkem vyrovnaný. V zábřežském sboru byly zastoupeny téměř všechny věkové skupiny kromě mládeže. Nejvíce osob bylo opět důchodového věku, následovně středního a pak zde bylo 10 – 13 dětí.

5.8. Zúčastněné pozorování průběhu aktivit

Zábřežský sbor je velice aktivní. V následující kapitole popíšu průběh aktivit, kterých jsem se měla možnost zúčastnit, těmi jsou Církevní den, Alfa kurzy, bohoslužby a nedělní škola pro děti. Dále ovšem církve pořádá příležitostně i výlety, výuku náboženství, akce pro děti a samozřejmě probíhají také oslavy dvou nejvýznamnějších svátků v církvi – Vánoc a Velikonoc. Také se konají akce pro děti, a to většinou na závěr školního roku, na začátku školního roku, o Vánocích a při dalších příležitostech, které se naskytou v průběhu roku. Většina aktivit se sice odehrává v Zábřehu, kde je sídlo sboru, ale obyvatelé ze Svébohova se samozřejmě aktivně účastní i v Zábřehu. Působí zde také pěvecký sbor.

Věnovala jsem se celkovému průběhu aktivit, tedy zúčastněnému pozorování. Sledovala jsem, jaká je účast na těchto aktivitách, což mi dalo celkový přehled o členech sboru, protože při pozorování aktivit jsem měla možnost vidět většinu sboru pohromadě. To mi poskytlo informace o tom, kolik osob chodívá na shromáždění, jakého jsou věkového složení a také jaký je zde poměr mužů vůči ženám.

5.8.1. Bohoslužba v Zábřehu

Sbor v Zábřehu má pro svoje setkávání modlitebnu (Příloha 1 a 2), která se nachází v rodinné vilce uprostřed města, ve které bydlí i farář. V této moderní vilce se kromě modlitebny nachází i sociální zařízení, kuchyňka a pár dalších místností, které slouží nedělní škole pro děti a také pro různá setkávání. Sama modlitebna se nachází v prvním patře. Sál je vymalován žlutou barvou a v čele místnosti na malém podiu se nachází oltář. Na zdi za oltářem je nápis ve staroslovanském jazyce. Vedle oltáře se nachází klavír, kterým klavírista doprovází sbor doprovázen při zpívání písní. Pod pódiem jsou rozmístěny dřevěné židle.

Já jsem bohoslužbu pozorovala 11. 9. 2016. Bohoslužba začíná vždy v neděli v 10 hodin a trvá přibližně hodinu. Věřící se začali scházet dříve, při příchodu si všichni jako obvykle podávali ruce. Každou neděli jsou vybráni také členové sboru, kteří stojí u vstupu do modlitebny a podáním rukou zdraví přicházející. Členové se ve vítání přichozích střídají. Zábřežské bohoslužby se ten den zúčastnilo okolo 30 osob. Přítomnými mi řečeno, že bohoslužeb se povětšinou účastní více osob. Jelikož bylo léto, nebyli někteří členové přítomni z důvodu letních dovolených.

Bylo zde rozhodně více žen než mužů. Děti zde bylo ten den kolem 10. Co se věkového složení týče, byly při tomto shromáždění přítomny téměř všechny věkové skupiny kromě mladistvých.

V ten den nebyl na bohoslužbě přítomen farář jako obvykle, byl mimo Zábřeh, a proto místo něj vedla bohoslužbu místní kazatelka, která měla na sobě také tradiční oděv – talár. Bohoslužba začala tradičně zpěvem písní, při kterém nás na harmonium doprovázela paní ze sboru. Následovalo čtení náboženských textů, ke kterému byla vyzvána členka sboru, a opět zpívání písní. Při modlení jsme byli všichni vyzýváni, abychom povstali. Potom přišla na řadu hra pro děti, která naznačovala, jaké bude téma jejich nedělní školky,

a děti se tedy odebraly na svou vlastní výuku. Poté následovalo kázání, po jehož konci opět začal cyklus modliteb a zpívání písní. Na závěr bohoslužby jsme se opět postavili, kazatelka vyšla ze dveří, kde se potom podám ruky, loučila se zúčastněnými.

Na tuto neděli připadlo také tzv. „*buchtování*“. Jde o aktivitu, ke které se členové scházejí přibližně jednou za měsíc. Po bohoslužbě se členové, kteří mají zájem, sesednou v jedné z místností, každý přinese nějaké občerstvení a mají prostor pro konverzaci. Této aktivitě byli přítomni v den mého pozorování hlavně starší členové, pan farář s manželkou a děti.

5.8.2. Bohoslužba v Svébohově

Pozorování bohoslužby v Svébohově proběhlo 28. 8. 2013. Bohoslužba se koná každou neděli od 8:30 a trvá asi hodinu. Jelikož ji slouží stejný farář jako v Zábřehu, začíná o hodinu dříve, aby se stihl přemístit i na druhou bohoslužbu. Modlitebna svébohovské kazatelské stanice stojí až za vesnicí na kopci se hřbitovem (Příloha 3 a 4). Tato modlitebna se používá hlavně v létě, v zimním období se bohoslužby přesouvají do domu, který patří sboru a stojí v centru obce. Je to starší malá modlitebna. Dominantou je oltář, za kterým je na stěně nápis: „*Jak je přibýtek tvůj milý Hospodine zástupů.*“. Modlitebna je jednoduše vybavena dřevěnými lavicemi. Ten den se bohoslužby zúčastnilo asi osm lidí a všichni byli spíše důchodového věku. Počet mužů a žen byl vyrovnaný. Malou účast toho dne přisuzuji i faktu, že bylo velice špatné počasí a jelikož je modlitebna celkem dost vzdálena od vesnice, byla tudíž pro některé věřící cesta jistě komplikovaná. U vstupu do modlitebny stál farář a vítal příchozí, všichni si navzájem na pozdrav podávali ruce.

Bohoslužba začala tradičně písní a modlitbou. Tyto dva úkony se pravidelně střídaly, jak tomu je i v případě zábřežské bohoslužby. Pak farář kázal. Náplň kázání se týkala skromnosti – tedy, že by člověk neměl chtít za každou cenu mít to nejlepší a tlačit se dopředu, naopak se držet zpátky.

Po kázání opět následovaly modlitby a zpěv. Jelikož se v této modlitebně nenachází harmonium, jak tomu je ve vedlejší Zábřehu, doprovázel zpěv farář hraním na kytaru. Po konci bohoslužby tradičně odešel ven a podáním ruky se loučil s odcházejícími.

5.8.3. Církevní den

Církevní den se konal v neděli 4. 9. 2016 a byl zahájen bohoslužbou, která začala přesně v 10 hodin ráno. Ovšem tato bohoslužba se konala v slavnostnějším duchu než obvykle. V den této události se konala pouze jedna bohoslužba, a to v modlitebně v Zábřehu. Této konkrétní bohoslužby se účastnilo okolo 60 lidí, nejvíce zde bylo klasicky lidí důchodového věku, pár lidí středního věku, několik mladistvých a dětí.

Církevní den se vždy koná k nějaké speciální příležitosti. Tato akce byla připomenutím 200 let od podání přihlášek svébohovských čtenářů Bible k tolerančnímu patentu.

Bohoslužba započala již tradičně zpěvem slavnostní písně. Vzhledem ke slavnostní povaze dne byl zpěv výjimečně doprovázen kapelou z Olomouce. Během zpívání vešel senior, který ten den bohoslužbu vedl. Po jeho příchodu a uvítání se opět zpívalo. Následovala modlitba a další píseň. Následovně byly na pódium vyzvány děti, které hrály hru vztahující se k tématu jejich nedělní školy, která, jak jsem se již zmínila, probíhá současně s bohoslužbou pro dospělé. Pak se děti odebraly do nedělní školy a opět se zpívala další píseň. Jelikož je církevní den velkou událostí, byl v tento den přizván starosta, který zde měl svůj proslov. Dále již probíhalo vše jako při obvyklé bohoslužbě.

Během bohoslužby panovala uvolněná a příjemná nálada, děti byly občas rozvernější, ovšem ne nijak extrémně. Po bohoslužbě následoval slavnostní oběd, po kterém se zájemci o další program přesouvali ze Zábřehu do Svébohova. Pro zájemce byl připraven pochod vedený panem farářem.

Ve Svébohově se akce odehrávala v místním kulturním domě. Věkové složení zde bylo podobné, ovšem byl zde již menší počet účastníků, okolo 40 lidí. Zde se konala přednáška o víře, vedená vyučujícím z Karlovy univerzity z Prahy, po této přednášce následoval koncert sboru. Po těchto akcích byli účastníci vyzváni, aby se podepsali do sborové kroniky a následovala pauza, které mohli účastníci využít k občerstvení. Po této pauze se všichni přesunuli do svébohovské modlitebny. V ní se konala závěrečná svátost, vedl ji jeden z kazatelů, již ovšem běžně oblečen, neměl typický oděv. Zdejší modlitebna je malá, tudíž bylo nutno z důvodu velké účasti přidat lavičky před modlitebnu a část účastníků tedy sledovala průběh bohoslužby zvenku. Kazatel měl proslov k aktuálnímu výročí. Jako při klasických bohoslužbách pak následoval cyklus modliteb a zpívání písní, ke kterým nás doprovázela ten den pozvaná kapela. Tato bohoslužba trvala asi hodinu a po jejím konci se mohli zájemci vrátit k i malé sešlosti v kulturním domě.

5.8.4. Alfa kurzy

Církev pořádá pravidelně každou středu tzv. Alfa kurzy. Tyto alfa kurzy jsou přednášky pro dospělé se zaměřením na náboženská témata a jsou určena jak členům sboru, tak i veřejnosti. Jelikož se konají ve středu, nahrazují dočasně tzv. Biblické hodiny, které obvykle v tuto dobu bývají. Kurzy se odehrávají v Zábřehu a těchto kurzů se účastní cca 30 dospělých osob.

Na kurzu, kterého jsem se účastnila 14. 9. 2016, byli přítomni nejenom převážně členové Českobratrské církve evangelické, ale také věřící z jiných církví.

Samotný kurz začíná vždy v 18:00 večerí. Po této večerí následuje přednáška, kterou vede farář. Každá z přednášek je zaměřena na jedno náboženské téma. V den, kdy jsem se kurzu zúčastnila, bylo tématem: „Jde v životě o víc?“ Přednáška samotná je opět zahájena zpěvem písně a zpěvem písně je i ukončena. Následně jsou účastníci kurzu podle účasti rozděleni do

tří skupin, většinou po deseti. Ve skupinách se pak vedou diskuze o tématu, které bylo ten den prezentováno. Každou diskuzní skupinku vede jedna zvolená osoba. Po ukončení diskuzí se účastníci opět sejdou a následuje ještě krátká společná diskuze. Pro velký zájem o tyto kurzy se farnost v Zábřehu rozhodla pokračovat tzv. kurzy Beta.

5.8.5. Nedělní škola

Poslední aktivitou, které jsem se v rámci výzkumu zúčastnila, byla nedělní škola. Ta se organizuje pouze v Zábřehu, neboť ve Svěbohově není dostatek dětí. Nedělní školy jsem se účastnila 18. 9. 2016. V zábřežském sboru je dle mého názoru v poměru k počtu dospělých celkem velký počet dětí, řekla bych něco okolo 10 - 12 dětí. V rámci nedělních bohoslužeb je organizována nedělní škola pro tyto děti, která probíhá souběžně s bohoslužbou pro dospělé. Tuto nedělní školu vede vždy některá z maminek, ve vedení se střídají. Děti se účastní začátku normální bohoslužby, pak jsou vyzvány na pódium, kde jsou seznámeny s tématem, kterým se bude nedělní škola zabývat, a odeberou se do místností pro tuto akci připravených. Tam je nedělní škola zahájena skupinovou modlitbou. Pak se děti chytanou za ruce a zpívají písně. Jelikož jsem byla na pozorování zrovna v období, kdy docházelo k nácviku na vystoupení ve zdejším katolickém kostele, sbor totiž spolupracuje i s katolíky, probíhal dalších pár desítek minut nácvik písní na toto vystoupení.

Když nácvik skončil, byly děti rozděleny na dvě skupinky, nedělní škola je ještě rozdělena na výuku mladších a starších dětí. V rámci výzkumu jsem se přidala k dětem mladším, neboť jsem měla svolení od paní, která tuto školu vedla, že mohu sledovat její výuku. Ve skupince pro mladší děti bylo ten den 5 dětí. Maminka, která ten den školu vedla, na začátek zahrála divadlo s maňásky, které děti v rámci hry musely samy najít. Poté s těmito maňásky ztvárnila příběh, který měl děti poučit o tom, že nic se neděje jen tak samo od

sebe a že bůh je stále s nimi a všudypřítomný. Následovně děti pracovaly s pracovními sešity, které rozvíjejí praktické a logické myšlení. Následně se učily zavazovat rány pro případ první pomoci. Když výuka skončila, děti se zase spojily a začala volná zábava a hraní her, které trvalo až do doby, než skončila i samotná bohoslužba pro dospělé.

5.8.6. Shrnutí pozorování aktivit

Myslím, že jsem dostala svého prvního cíle výzkumu a získala relevantní informace o průběhu aktivit sboru. Je znát, že soubor je velice aktivní. Z rozhovorů s participanty je zřejmé, že situaci velice napomáhá současný pan farář V. (40), neboť většina participantů se shoduje, že pan V. (40) je hybnou silou, a že situace se do této podoby změnila zejména v době, když do tohoto sboru. Z atmosféry všech setkání je zřejmé, že sbor si je velice blízký i po stránce osobní.

Jako velmi zajímavý aspekt se mi jeví nedělní škola, která probíhá zároveň s bohoslužbou. Není to ovšem tak, že by děti byly odděleny od dospělých, naopak jsou také začleněny na začátku bohoslužeb i do společenství a odchází až před kázáním, které by pro ně jako pro malé děti bylo nepochopitelné a zdouhavé.

Ovšem na setkávání členů je jasně vidět problematiku dnešní doby, která se týká všech církví, a to je stárnutí členů. Dovoluji si tvrdit, že více než polovina participantů z obou skupin byla již staršího věku. Ovšem na druhou stranu mě překvapil celkem hojný počet dětí, a to zejména ve sboru zábřežském. Osobně jsem vypočítala 10 – 13 osob, ovšem na základě rozhovorů mohu tvrdit, že to číslo nebude konečné, spíše v době mého výzkumu nebyly všechny děti přítomny.

5.9. Další výzkumné otázky

V této podkapitole se budu věnovat dalším výzkumným otázkám, jak již byli vyjmenované v kapitole číslo 8 – Výzkumné otázky. Věnovat se budu způsobům, jakým se participanti stali členy církve. Také zde charakterizují, co pro ně víra znamená a jak je ovlivňuje v každodenním životě. Dalším předmětem zájmu mého výzkumu byla problematika rozdílů mezi žitou normou a předepsanou normou. Tedy zda participanti pociťují a přiznávají rozdíly mezi touto žitou praxí a předepsanými pravidly.

Také se budu věnovat problematice autorit – jak se autority dostaly ke svému poslání a jak ho vnímají. V poslední části této kapitoly se budu věnovat problematice vnímání ženské autority ve sboru.

Informace pro analýzu těchto otázek jsem získala z polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory nahrané na diktafon jsem následně přepsala. Tyto přepsané rozhovory jsem následně četla a hledala v nich souvislosti. Tím myslím, že jsem hledala podobnosti ve výpovědích participantů. Tyto podobnosti jsem kategorizovala a později interpretovala.

V případě otázky, jak se autority ke svému poslání dostaly, jsem popsala jejich zkušenosti, tyto výpovědi se však velmi lišily. Každý z participantů měl jiný podnět pro toto rozhodnutí.

5.9.1. Jakým způsobem se participanti stali členy církve, co pro ně znamená víra a jak pociťují ovlivnění vírou v každodenním životě?

V této podkapitole se budu zabývat způsoby, jakými se věřící stali členy církve. Dále zde budu prezentovat informace o tom, jak participanti charakterizují svou víru, zda cítí ovlivnění ve svém běžném životě a zda pociťují rozdíly mezi normou danou autoritami a žitou praxí.

Výzkum ukázal, že většina mých participantů byla věřících již od

dětství až na pana faráře V. (40), který sice patřil k církvi, ale rodiče nebyli aktivní. Zde přikládám úryvek z rozhovoru: „*No takhle, oni byli členy církve, ale vlastně žádnou výchovu jsme doma neměli, to bylo takové, jak se to tenkrát dělávalo u takových těch okrajovějších členů. Vlastně oni patřili k té evangelické církvi, když jsem se narodil, tak mě nechali pokřtít a pak to vlastně na dlouhou dobu utichlo, takže my jsme do kostela nechodili. O pánu bohu jsme doma nemluvíli....*“ (V., 40 let, 24.8.2016) V tomto případě mě také zajímalo, co motivovalo pana V. (40) ke vstupu do církve. K této otázce se vyjádřil následovně: „*já jsem o takových věcech nepřemýšlel a potom přišla revoluce, to jsem o takových věcech přemýšlet začal. Zjistil jsem, že vlastně patřím k evangelické církvi, a tak když jsem nastoupil střední školu a byla možnost chodit na křesťanskou nauku, tak jsem se přihlásil, takovýma různýma cestama jsem se pak vlastně dostal k té konfirmační přípravě, kterou jsem před pár lety odmítnul, a tam jsem uvěřil.*“ (V., 40 let, 24.8.2016)

Dále jsem se zajímala, zda po vstupu do církve pocítil výraznější změnu ve svém životě. Z rozhovorů vyplývá, že nepocítil nějakou přílišnou změnu, neboť přechod neprobíhal ze dne na den, ale pozvolna. Jeho morální hodnoty již tenkrát byly nastavené tak jak nyní, tudíž zde také nepocítil nějaký výrazný rozdíl. Ovšem přiznává, že zažil trochu změnu ve svém sociálním životě. Vstupem do církve sice poznal nové přátele, ale zároveň přišel o ty staré. Jeho kamarádi z mládí byli nevěřící a on si s nimi neměl náhle co říct, protože jeho hodnoty se lišily od těch jejich, a tato problematika vzrostla ještě více, když se rozhodl stát farářem.

Participantka paní A. (66) byla v dětství členem církve katolické. Ovšem její rodina nebyla v církvi spokojena, takže se rozhodla přestoupit do Českobratrské církve evangelické. Podobný příběh měla i paní L. (77). Její rodiče rovněž nebyli spokojeni s podmínkami v církvi, a přestoupila tak do Církve husitské, kde byla několik let. Neměla ovšem dobré pocity z místního faráře, proto se rozhodla společně s manželem přistoupit k evangelické církvi. Obě dvě pociťují velký rozdíl, a to pozitivní povahy. Jako hlavní důvod

shodně uvádí, že jim v katolické církvi nevyhovovala myšlenka, že na prvním místě je Panenka Marie a až poté je na řadě Ježíš Kristus. Dále nesouhlasili s tím, že se katolíci modlí rovněž k ostatním svatým, protože u všeho stojí Bůh. Také vidí pozitivní přínos v tom, že se mohou kdykoliv pomodlit a nepotřebují k tomu žádné relikvie: *„už jako děcko jsem nechápala, proč oni pořád klekají a křížují se před každým obrázkem a před každou sochou... a do dneška tomu nevěřím, že prostě při tom aktu poklekání a křížování, že můžou říct slovo děkuju nebo prosím, že to nemůžou zvládnout. My se můžeme v klidu ztišit, já se můžu pomodlit v lese, můžu se pomodlit na zahradě....“* (A., 66 let, 15. 9. 2016)

Zbytek participantů patřil k církvi od dětství. Vedli je k víře rodiče či jiní příbuzní a oni sami teď vedou k víře své potomky. Členství v církvi od dětství jsem u většiny participantů i předpokládala, protože je povětšinou předávána z generace na generaci.

Ve výzkumu jsem participanty požádala, aby mi charakterizovali, co pro ně víra znamená a jak je ovlivňuje v každodenním životě. Pojetí víry se u všech participantů shoduje. Zde uvádím pár výňatků z rozhovorů. První ukázka je z rozhovoru s paní H. (34) *„ Tak určitě to je jakoby můj postoj teďka k tomu ..ke každému dni a ta víra znamená tak určitě tu vděčnost a taky jakoby velikou postilu.“* (H., 34 let, 8. 9. 2016) Jako další uvádím výpověď paní J. (65): *„Spolehnutí se na to, že nejsem na všechno sama, že prostě důvěra, že mě pánbůh vede, že se nemusím bát nikoho a ničeho, to je prostě úžasný jo. V tom je úžasná síla, a i když to mám někdy hodně těžký, dokážu být, mít v sobě pokoj takovej vnitřní a radost a prostě to dokážu překonat všechno“* (J., 65 let, 7. 9. 2016); Pan V. (40) pak charakterizoval víru následovně: *„víra vlastně znamená spolehnutí nebo že jo důvěřování, to že člověk se upne nebo přilne k někomu, něčemu jinému a víra pro mě znamená, že důvěřuju bohu, že vlastně když tak do toho života vcházím, nebo do toho každého dne, mám spoustu plánů, věcí, které budu dělat, ale nespolehám jenom na vlastní síly, nespolehám na náhodu, ale spolehám na to, že vlastně v tom nejsem sám, že ten den jde někdo se mnou, kdo mě provází a kdo mě s těmi úkoly pomáhá jo*

že stejně tak, je to třeba při zásadních rozhodnutích, vím, že na tom nejsem sám, vím, že se mám kam obrátit, a vím, kde mám hledat si naději a oporu..“ (V., 40 let, 24.8.2016)

Pojetí víry se u všech participantů shoduje. Víra je pro ně dar, něco co jim dává smysl. Je to pro ně pomoc a pocit, že nejsou nikdy na všechno sami, a že je vede něco, co je potřeba předávat dále. Při každodenním životě si pak při konání rozhodnutí kladou otázku, zda se žijí tak, jak mají.

5.9.2. Uvědomují si členové církve rozdíly mezi žitou praxí a pravidly dané autoritami?

Mou další oblastí zájmu bylo uvědomění si rozdílů mezi žitou praxí a pravidly, vyplývajícími z předepsaných norem. Pak jsem jim kladla otázky, zda si uvědomují rozdíly mezi normou a žitou praxí, tedy zda si myslí, že jsou pravidla daná vírou členy dodržována či ne. V tom se všichni shodli na jednoznačné odpovědi : „Ne.“ Také se ovšem shodli na tom, že kdyby byla tato pravidla dodržována, byl by na světě pořádek. Také se ve většině rozhovorů vyskytl názor, že když člověk bude následovat přikázání od Boha, jeho život nebude komplikovaný a vše bude v pořádku. Ovšem názory se rozcházely v tom, zda je vůbec možné všechna předepsaná přikázání dodržet. Většina participantů si myslí, že ne, neboť i věřící jsou jen lidé a každý chybuje, ovšem našlo se i pár participantů, kteří si myslí, že je možné dodržovat, vše jak se má. Jako příklad uvádím ukázkou z rozhovoru s paní H. (34): *„Já si myslím, že to jsou doporučení, který prostě člověk může dodržovat, pokud jako si nechce vyloženě život komplikovat, tak je v jeho jakoby zájmu, aby to dodržel. Nemyslím, že si život zkomplikuje tím, že udělá něco a Pánbůh ho pak za to potrestá jo, protože neposlechl, to ne. Spíš si myslím, že to prostě ať už bereme desatero..... pokud člověk tohoto jakoby dodrhuje, protože chce nebo dělá to, protože chce, tak podle mě jako ten život má, je jakoby to hladší, nejsou tam nějaký velký kotrmelce. Pokud prostě řekněme to desatero porušuje, tím že závidí, toto trápí,*

prostě jako utrápí sám sebe...“ (H., 34 let, 8. 9. 2016)

5.9.3. Jak autority ve sboru vnímají své poslání a jak se k němu dostaly?

Jak již plyne z kapitoly o vzorkování, udělala jsem při svém výzkumu rozhovor s třemi autoritami. Současným farářem sboru, současnou kazatelkou a bývalým farářem. V této kapitole se budu tedy věnovat problematice autorit. Popíšu, co participanty charakterizovalo stát se autoritou a jak berou své poslání.

Začala bych odpovědí na otázku, co autority motivovalo vykonávat toto povolání. Tyto odpovědi byly velice různé, protože prakticky každý pocházel z jiného prostředí. První participant pan farář V. (40) byl v dětství nevěřící. O příslušnosti k církvi se začal zajímat až v pozdějším věku a tehdy ho oslovila práce s textem a začal uvažovat o tomto poslání, dalo by se říct, že pocítil nějaké vnuknutí. U participanta pana J. (82) začal zájem již v dětském věku a velkou zásluhu na tom dle jeho názoru má jeho dědeček, který ho vedl k víře. Doslova řekl: *„Bylo to ve mně nějak od dětství.“* (J., 82 let, 6. 9. 2016) Oproti tomu slečna E. (40) nikdy nechtěla být autoritou, později ovšem chtěla porozumět více své víře, a rozhodla se tudíž vystudovat teologickou školu a začala cítit potřebu vést ostatní ve víře. Chtěla ovšem mít jak civilní povolání, tak působit v církvi, proto se rozhodla pro práci faráčky.

Pan farář V. (40 let) uvěřil, jak jsem zmínila už v předchozí kapitole, až v mladistvém věku. On sám charakterizoval rozhodnutí stát se farářem následovně: *„ My tomu říkám v podstatě takové boží zavolání nebo boží povolání, protože jak jsem říkal, já jsem nastoupil na elektroprůmyslovku, protože jsem se chtěl věnovat technice..... jsem na té střední škole začal chodit na tu konfirmační přípravu a pohyboval jsem se na faře, jak jsem skončil tu konfirmační slavnost, tak jsem začal chodit do Mládeže, to vlastně nás tam jako sbírali, zhruba v tomto věku, tam se mi to hrozně líbilo a oslovila mě práce s biblickým textem a vůbec jako takový ten pohyb*

na té faře a najednou jsem si tak říkal, jo to bych možná chtěl někdy dělat, tak jsem nad tím přemýšlel, přemýšlel, tak nějak to ve mně zrálo.....“ (V., 40 let, 24.8.2016)

Všichni tři participanti jsou, ovšem jak plyne z rozhovorů, stejní v jednom rysu – ani jeden z nich není, dle jejich názoru, typicky vůdčí povaha, jsou spíše introverti. A také vlastně ani neberou povolání kazatele či faráře jako povolání vůdcovské povahy, ale spíše jako pomoc lidem ve svém sboru.

5.9.4. Jak je ve sboru vnímána ženská autorita?

V této kapitole charakterizují, jak je ve sboru vnímána ženská autorita. Bohužel jsem měla možnost dělat rozhovor pouze s jednou ženskou autoritou, neboť v době výzkumu více žen ve funkcích kazatelek a farárek nebylo. Dělal jsem tedy rozhovor pouze se slečnou E. (40), která je současnou kazatelkou. Ona sama si není vědoma negativní reakce vůči své osobě jako ženské autoritě. Dále mě zajímalo, jak vidí ženskou kazatelku řadoví členové sboru. Nikdo z dotazovaných nepřiznal, že by měl nějaký problém s ženskou autoritou. Ovšem v několika případech participanti přiznali, že znají ve svém okolí někoho nejmenovaného, komu ženská autorita způsobuje problémy. A také že jim jsou známy případy, kdy žena přijata sborem nebyla. Zde jsou pro příklad útržky z rozhovoru s panem V. (40): *„ Ne, jako v tomhle si myslím, že má autoritu nebo podle mě by měla mít úplně stejnou, ono ne všichni to tak v církvi berou jako v naší. Jako je pravda, že už jsme se setkali tady s tím, v sousedství máme farářku,ale pak mi vlastně farářka říkala, že oni mají trošku problém s její autoritou, že oni ju prostě jako farářku nevzali, proto chtěli jako faráře muže. „ (V., 40 let, 24.8.2016)*

Také se u participantů vyskytly názory, že ženská autorita není problémem, ale že muž je pro toto povolání praktičtější, neboť má více volného času. Pro příklad, že nemusí chodit na mateřskou a následně se tak starat o děti jako žena, a že tedy je muž pro toto povolání vhodnější, ale opravdu jen z důvodů praktických. Zde opět uvádím příklad takové výpovědi, konkrétně

pana J.(82): „ jako to jo, jako senior sem s tím měl problémy, kdyby to byl muž, tak ho bereme, a u ženy, tam jsou různé ohledy, ale tak to jsou praktické věci potom, že jo.“ (J., 82 let, 6. 9. 2016)

Od participantů ženského pohlaví jsem rovněž slyšela názory, že žena je jako farářka vhodnější a že je citlivější a umí se více vžít do věřících než muž. V souvislosti s tím se zde také vyskytl názor, pouze u jednoho z participantů, ovšem tento názor mě velmi zaujal, jelikož mě přivedl na zajímavou myšlenku. Názor, že dobré přijetí farářek a kazatelek do kolektivu může být dáno i tím, že většinu sboru tvoří ženy, takže je logické, že žena ženu přijme, na druhou stranu, kdyby byla většina sboru mužského pohlaví, je možné, že by byl přijímán muž lépe než žena.

5.9.5. Shrnutí

Jsem toho názoru, že jsem v otázce dalších výzkumných otázek dosáhla cíle. Získala jsem dostatek informací, abych mohla odpovědět na tyto otázky. Dostalo se mi rovněž informací, které jsem očekávala. Ovšem v průběhu analýzy rozhovorů mě napadla další zajímavá témata, kterým by bylo možné se věnovat při dalším výzkumu. Prvním takovým tématem by byl podrobnější výzkum členů, kteří do církve Českobratrské evangelické přišli z jiné církve, jak tomu bylo v případě paní A. (66) let a také paní L. (70). Dle mého názoru je možné, že je ve sboru více osob, které předtím patřily do jiné církve. Myslím, že by bylo možné realizovat výzkum zaměřený na tyto osoby, jenž by mohl podat informace o důvodech, které je vedly opustit předchozí církve. Rovněž by takoví participanté mohli ze subjektivního pohledu popsat rozdíly mezi církvemi a charakterizovat, jak je změna církve ovlivnila.

Druhým takovým tématem by pak byly osudy členů sboru za totalitního režimu. I když toto téma nebylo předmětem mého výzkumu, participanté v několika případech sami interpretovali své prožitky z tohoto období.

Zmiňovali jej zejména na začátku rozhovoru, kdy byli požádáni, aby řekli něco o sobě, aby popsali stručně svůj životní příběh.

Jak jsem již několikrát v předchozích kapitolách zmínila, je v sboru poněkud výraznější zastoupení žen oproti mužům. Tento fakt jistě mohl výzkum ovlivnit v otázce ženské autority. Vzhledem k tomu, že je ve sboru více žen, podařilo se mi také logicky získat více participantek než participantů pro rozhovory. Celková analýza ukázala, že ženská autorita je celkově přijímána dobře, i když se vyskytly názory, že muž je možná praktičtější.

Na druhou stranu oba moji mužští participanté přiznali, že znají nejmenovanou osobu, které ženská autorita nějakým způsobem vadí. Předpokládám, že kdyby byl ve vzorku zastoupen větší podíl mužů, byl by tím ovlivněn i konečný výsledek.

Závěr

Tato práce měla dát informace o průběhu aktivit evangelického sboru v Zábřehu. Aktivity byly pozorovány nejen přímo v Zábřehu, kde se nachází farní sbor, ale rovněž v kazatelské stanici ve Svébohově. Sbor je velice aktivní a je vidět, že je hodně semknutý ze sociálního hlediska. I přes celkem velký počet členů panuje ve sboru téměř rodinná atmosféra. Rozhodně je tomu i díky pozitivnímu přístupu současného pana faráře, který je hybnou silou těchto akcí.

Dále práce pojednávala o způsobech, jakými vstoupili věřící do sboru. Není překvapením, že většina z dotázaných participantů je členem již od narození, neboť byla vedena příbuznými. Práce rovněž charakterizovala význam víry pro členy sboru. Víra znamená pro členy jakousi jistotu a oporu. Víra je pak vede v každodenním životě v tom smyslu, že si při konání rozhodnutí kladou otázku, zda žijí, tak jak by žít měli. Členové si také uvědomují rozdíly mezi žitou praxí a pravidly dané autoritou. Přiznávají, že tato pravidla nemohou být dodržována, ale pokud by tak bylo, byl by podle nich svět v pořádku.

Posledním tématem byly autority církve. Podněty pro vykonávání povolání byly různorodé, ovšem autority neberou povolání jako nějaké vůdcovství, ale spíše jako pomoc svým bližním. Ženská autorita je ve sboru vnímána pozitivně, i když je přiznáváno, že muž je jako autorita praktičtější.

Z mého pohledu byl cíl práce splněn. Popsala jsem průběh aktivit a získala jsem dostatek dat i pro zodpovězení dalších výzkumných otázek. Přiznávám, že v průběhu analýzy jsem narazila na věci, které se daly řešit jinak či lépe, ovšem tento nedostatek pramení zejména z mé malé zkušenosti s výzkumem. Věřím tedy, že časem budou tyto nedostatky odstraněny.

Rovněž mě napadla další výzkumná témata, která by bylo možné realizovat ve vztahu k tématu. Zajímavým tématem by mohlo být dle mého

názoru zejména prožívání totalitního režimu, tedy prožitky, které si starší členové z těchto dob odnesli. V budoucnu bych se i nadále chtěla věnovat tématu náboženství a právě téma Českobratrské církve evangelické za totalitního režimu se mi zdá jako téma vhodné a zajímavé pro výzkum.

Literatura a zdroje

- Geertz, C. (2000). *Interpretace kultur: vybrané eseje*. Praha: SLON.
- Čapka, F. (2017) Protestantismus. *Antropologický slovník*. Malina, J. a kol.
Získáno z 4. únor 2017, z Antropologický slovník:
<https://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovník.html>
- ČCE. (2016). *Statistiky ČCE*. Načteno 15. leden 2017, z Evangnet - nezávislý evangelický portál: <https://www.evangelnet.cz/cce/statistika>
- ČCE. (2017). *Synodní rada*. Získáno 15. březen 2017, z Českobratrská církev evangelická: <https://www.e-cirkev.cz/clanek/6049-Synodni-rada/index.htm?srchtxt=senior>
- ČSÚ. (2014). *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. Získáno 9. prosinec 2016, z Český statistický úřad:
<https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46f>
- ČR. (2002). *Zákon č. 3/2002 Sb. o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech)*. Získáno 1. března 2017, z *Zákony pro lidi*:
<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-3>
- Dinuš, P. (2004). *Českobratrská církev evangelická v agenturním rozpracování STB*. Získáno 18. březen 2017, z Granolis:
<http://granosalis.cz/ebooks/cirkev.pdf>
- Durkheim, É. (2002). *Elementární formy náboženského života: systém totemismu v Austrálii*. Praha: OIKOYMENH.
- Filipi, P. (2008). *Malá encyklopedie evangelických církví*. Praha: Libri.
- Havelka, M. & kolektiv. (2012). *Víra, kultura a společnost*. Červený Kostelec: Pavel Mervart.

- Havlíček J., & Lužný D. (2013). *Religion and Politics in the Czech Republic: The Roman Catholic Church and the State*. Olomouc: Palacký University, Department of Sociology, Andragogy and Cultural Anthropology. Získáno 10. března 2017, z Redfame: <http://redfame.com/journal/index.php/ijsss/article/view/145/175>, 190 - 200
- Hoblík, J. (červen 2008). České evangelictví. *Dingir*. stránky 44 - 46. Získáno 20. února 2017, z Dingir: <http://www.dingir.cz/archiv/Dingir208.pdf>
- Horák, J. (2015). *Dechristianizace českých zemí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Kaplan, K. (1993). *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. Brno: Doplněk.
- Kaufmann, J. - C. (2010). *Chápající rozhovor*. Praha: SLON.
- Kružíková, J. (2005). *Mezi „Pryč od Říma!“ a „Modem vivendi“: z osudů katolické církve v Československu za první republiky a za německé okupace*. Získáno 13. března 2017, z Lidé města: <http://lidemesta.cz/archiv/cisla/7-2005-3/mezi-%E2%80%9Epryc-od-rima!%E2%80%9C-a-%E2%80%9Emodem-vivendi%E2%80%9C-z-osudu-katolicke-cirkve-v-ceskoslovensku-za-prvni-republiky-a-za-nemecke-okupace.html>
- Lužný, D., & Nešpor, Z. (2007). *Sociologie náboženství*. Praha: Portál.
- Lužný, D. (1999). *Náboženství a moderní společnost: Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. Brno: Masarkova univerzita v Brně
- Nešpor, Z. (2004). *Jaká víra?: současná česká religiozita-spiritualita v pohledu kvalitativní sociologie náboženství*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České Republiky.
- Novotný, J. (2011). *Vývoj religiozity v České republice*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita.
- O'Dea, T. (1966). *The sociology of religion*. Englewood: Prentice Hall.

- Ondra, J. (2002). Zábřeh na Moravě. *Církev v proměnách času 1969-1999: sborník Českobratrské církve evangelické*. Stránka 326. Praha: Kalich. Str. 326
- Otter, J. & Veselý, J. (1992). *První sjednocená církev v srdci Evropy*. Praha: Synodní rada českobratrské církve evangelické v nakladatelství Kalich.
- Paden, W. E. (2002). *Bádání o posvátnu: Náboženství ve spektru interpretací*. Brno: Masarykova univerzita.
- Petrusek, M., & kol. (1996). *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum.
- Říčan, R. (1969). Jak došlo k sjednocení českých církví augburského a helvétského vyznání roku 1918. *Církev v proměnách času: sborník k 50. výročí spojení Českobratrské církve evangelické*. Praha: Kalich. Str. 16-26
- Sbor ČCE Zábřeh. (2017). *Fotogalerie - Budovy sboru*. Získáno 27. únor 2017, z Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Zábřehu: http://zabreh.evangnet.cz/index.php?option=com_phocagallery&view=category&id=4:budovy-sboru&Itemid=97
- Soukup., M. (2014). *Terénní výzkum v sociální a kulturní antropologii*. Praha: Karolinum.
- Soukup, V. (2004). *Přehled antropologických teorií kultury*. Praha: Portál.
- Stejskal, V. (2016). *Sbor ČCE ZÁBŘEH*. Načteno 22. únor 2017, z Evangnet - nezávislý evangelický portál: <https://www.evangnet.cz/cce/sbor/251-zabreh>
- Tengler, J. (2005). *Historie evangelické církve na Zábřežsku*. Získáno 6. leden 2017, z Farní sbor Českobratrské církve evangelické v Zábřehu: http://zabreh.evangnet.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=32&Itemid=51
- Tretera, J. R. (2002). *Stát a církev v České republice*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Václavík, D. (2005). Meze a možnosti religionistického používání pojmu sekta, církev, kult. *Religio: revue pro religionistiku*, stránky 29 - 56.

Získáno 25. března 2017 z Digitální knihovna Filozofické fakulty

Masarykovy univerzity:

<https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/125117>

Václavík, D. (2010). *Náboženství a česká moderní společnost*. Praha: Grada Publishing, a. s.

Vido, R. (2011). *Konec velkého vyprávění: sekularizace v sociologické perspektivě*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Vlk, M. (únor 2010). Čas vhodný k ohlédnutí. *Dingir*. Stránky 38-39. Získáno 3. března 2017 z Dingir:

http://www.dingir.cz/index.php?co=cislo/10/2/cas_vhodny_k_ohljednuti

Vojtíšek, Z. (2004). *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Praha: Portál.

Weber, M. & Havelka, M. (1998). *Sociologie náboženství*. Praha: Vyšehrad.

Rozhovory

A., 66 let. (15. 9. 2016).

E., 40 let. (27. 3. 2016)

H., 34 let. (8. 9. 2016).

J., 65 let. (7. 9. 2016).

J., 82 let. (6. 9. 2016).

K., 68 let. (14. 9. 2016)

L., 70 let. (15. 9. 2016)

V., 40 let. (24.8.2016).

V., 69 let. (14. 9. 2016)

V., 71 let.(24. 3. 2016)

Záznamy a přepisy rozhovorů jsou uchovány v soukromém archivu autora.

Seznam zkratek

ČR – Česká republika

ČCE – Českobratrská církev evangelická

ČSÚ – Český statistický úřad

Seznam příloh

Příloha 1 – Modlitebna v Zábřehu exteriér 1

Příloha 2 – Modlitebna v Zábřehu exteriér 2

Příloha 3 – Modlitebna ve Svébohově interiér

Příloha 4 – Modlitebna ve Svébohově exteriér

Přílohy

Příloha 1 – Modlitebna v Zábřehu exteriér 1 (Sbor ČCE Zábřeh, 2017)

Příloha 2 – Modlitebna v Zábřehu exteriér 2 (Sbor ČCE Zábřeh, 2017)

Příloha 3 – Modlitebna ve Svěbohově interiér (Sbor ČCE Zábřeh, 2017)

Příloha 4 – Modlitebna ve Svěbohově exteriér (Sbor ČCE Zábřeh, 2017)

